

GLOBALIZAZIOAREN INGURUKO ZENBAIT GOGOETA

Eduardo Bidaurrezaga Aurre

EHUko irakaslea eta Hegoako kidea

Azken urteetako ekonomiaren joeren eta zenbait gertakari historikoen ildotik, gizarte zientzien alorreko ikertzaile eta aditu askoren hiztegian globalizazio hitzaren agerpena eman da. Jarraian datozen hausnarketek kontzeptu horren esanahian eta bere erabilpenaren egokitasunean sakondu nahi dute, termino honen atzean dagoen errealitatearen konplexutasuna eta fenomeno honek gizarte mailan eragiten dituen ondorioak agertaraziz.

1. Sarrera

Globalizazioaren inguruan galdetuta, egunero egunkaria irakurtzen duen herritar batek sozialismo errealearen porrotaz, enpresa transnazionalen botereaz, herrialdeen arteko geroz eta elkarmenpekotasun handiagoaz, teknologia berriek eragiten duten etengabeko aldaketek osotutako zurrunbiloaz, eta zerutik jausita, gure patuaren parte balitz, inguratzen gaituen fenomeno kontrolaezinaz hitz egingo liguke seguru asko.

Batzuek zerbait ulertzen ez dutenean, euren eskuetatik urrun geratu eta zehazteko zaila den munduratzeko prozesu ustez aseptikoa den honetan aurkitzen dute “azalpena”. Beste batzuek leku berera jotzen dute ere eurek edo sistemak eragindako ondorio kaltegarriak zuritu nahi dituztenean, erantzukizunak abstrakzioan murgilduta omen dagoen ekidinezinezko bizidun honen gainean utziz. Hauxe izatea herritar tipiko batek bere apaltasunetik hartzen duen inpresioa ez da harritzekoa, gizarte tradizionaletan egiten zen bezala, gertatutakoaren inguruko azalpenik ez daukagunean patuan edo gure eskuetatik kanpo dauden indarretan aurkitzen baitugu aterpe. Baina azterketa sakon batek, berriz, beste ondorio batzuetara eraman beharko gintuzke.

Gaur egun edozein arazo, gertakizun edo egoerak misterioaren munduan barruraino sartuta omen dagoen prozesu honekin zerikusia duela ematen du. Egunkarietako albisteetan, iritzi artikuluetan, irrati tertulia eta abarretan globalizazioa gora eta behera entzuten dugu etengabe. Ez dago zalantzarik, beraz, modan dagoen berba batez ari garela. Baina hainbatetan entzuten den hitz hau beti modu eta testuinguru berean erabiltzen ez den arren, ematen zaizkion erabilpen ugarien arabera edozein gertaera azaltzeko gaitasuna daukala ematen du.

Horrela, hain zehazgabea eta definitzeko zaila den kontzeptu honetara apurka-apurka hurbiltzen joateko, berari lotuta joaten diren hiru elementu nagusiren aipamena egin beharra dago: berrikuntza teknologikoek sortutako unibertso berria, mundu mailan enpresa multinazionalak osatutako hedapena, eta maila desberdinetan azken hamarkadetan ematen ari den liberalizazio prozesua.

2. Globalizazioa definitzeko ahaleginetan

Azken hamarkadetan arlo politiko eta ekonomikoan emandako zenbait aldaketen ondorioz, kapitalismoa inoiz baino itxura zabalagoa eta globalagoa hartzen ari den ideia hedatu egin da, globalizazio kontzeptuaren erabilpena errealitate honetatik datorrela esan daitekeelarik. Baina globalizazio izenaz ezagutzen dugun fenomeno hau aztertzerakoan, aurkitzen dugun lehenengo eragozpena berau zehaztasunez zer den esatea da. Eta harrigarria bada ere, kontzeptu honen definizioan datza gai honetaz egiten den azterketaren gakoetako bat.

Izan ere, ikertzaile eta adituek oso era desberdinetan ulertzen dute hitz hau, eta bakoitzak honen inguruan egiten duen interpretazioaren arabera direnez batzuen eta besteen ondorioak, ez da batere harritzekoa honetan, beste hainbat gaietan legez, ekonomilariak ados ez jartzea, eta globalizaziorik ote dagoen ala ez eztabaidatzerakoan iritzi bakarra ez egotea. Horrela, datu berak erabilita eta errealitatearen analisi berdintsua eginez, batzuek globalizaziorik ez dagoela ondorioztatzen duten bitartean, besteek globalizazioa ia erabat gauzatuta dagoen prozesua dela diote¹. Horrexegatik hain zuzen ere, kontzeptu hau definitzeko lana, hau da, fenomenoaren ezaugarri nagusiak zeintzuk diren zehaztea, oso garrantzitsua dela esan beharrean gaude.

Kontzeptu horren definizio hertsia bat ematea edo berba honek zehaztasunez zer adierazten duen esatea lan erraza ez denez, fenomeno honekin elkarlotuta dauden hainbat kontzeptu eta ideia aipatuz hasi dezakegu oraintsu aipatutako hurbilpena. Era honetan, gai honetaz agertzen diren ideiak bi azalpen nagusiren inguruan kokatzen dira normalean: alde batetik, globalizazioa harreman kapitalisten hedapen gisa, eta bestetik, elkarmenpekotasun handiagoko egoeratzat hartuta.

2.1. Harreman kapitalisten hedapena.

Azken urteetan sistema kapitalistaren zabaltze prozesu bat gauzatu egin dela baieztatu daiteke, herrialde desberdinetan emandako aldaketa gogorren eraginez. 70eko hamarkadaren hasierako krisialdiaren ondorioz, monetaristen eta eskaintzaren ekonomiaren jarraitzaileek bultzatuta (hauen artean Milton Friedman, Ronald Reagan, Margaret Thatcher, etab. aipatu behar direlarik), Ongizate Estatuaren desegituraketa prozesu bat zabaldu egin zen industrializatutako herrialde askotan, garai batean araututako ekonomiaren hainbat alor osteratu ere desarautuz, eta kapitalismo mota merkatuzaleago bati bidea berriro irekiz. Ekonomilari ortodoxoen eskutik, eta krisialdiaren aurkako formulatzat hartuta, hortaz, azken hamarkadetan mendealdeko herrialde gehienetan bultzatutako defizit publikoa gutxitzearen aldeko politikak (pribatizazio ekimenak, babes sozialaren murriztapena...) edo lehiakortasuna sustatzearen aldekoak (lan merkatua malgutzeko burututakoak, besteak beste) aipatu beharko genituzke egoera honen adibide modura.

Alde horretatik, 30eko hamarkadaren hasieratik, eta gehienbat Bigarren Mundu Gerrateaz geroztik, gobernu askok Estatuaren eskuhartzearen aldeko jarrera nabarmena izan bazuten ere, azken aldian ekonomia hauek kontrako norabide hartuta dutela esan genezake. Esperientzia bera, edo berdin antzekoa, izan dute Hirugarren Munduko hainbat herrialdek ere, doikuntza programen aplikazioaren bitartez, gehienetan nazioarte mailako erakundeek (Nazioarteko Moneta Fondoak

¹ Ez mutur batean ez bestean, eta batzuen eta besteen teoriak eta interpretazioak erlatibizatzen kokatzen dute euren burua zenbait adituek ere. Honen adibide modura, beste batzuekin batera J. Perraton-ek idatzitako "The Globalization of Economic Activity" izenburuko lana daukagu, eztabaidaren bi alde nagusiak globalizazioarekiko eszeptikoak eta "hyper-globalization" eskolakoak izendatzen dituztelarik.

eta Munduko Bankuak) baldintzatuta, edo hobeto esanda, inposatuta. Honez gain, aipagarria da ere planifikazio zentralerako herrialdeetan 1989. urtetik aurrera emandako kapitalismoranzko eraldaketa, bakoitzak prozesu hori bere era partikularrean egin badu ere.

Irizpide hauen guztien arabera, beraz, eta globalizazioa horien adierazle gisa ulertuz, azken urteetan harreman kapitalisten zabaltze dinamika bat areagotu egin dela esan beharra dago. Alegia, gaur egun orain dela hamarkada batzuk baino jende gehiago dago harreman kapitalistenpean. Eta honek guztiak zerikusi handia izan du multinazionalen jarduerarekin, liberalizazio prozesuak testuinguru faboragarri bat osatu eta gero, hauek produkzio eta kontsumo harreman kapitalistak mundu mailara hedatu baitituzte, merkatu berriak zabalduz, nazioarteko merkatuetan errentagarritasuna bilatuz, eta ekoizpen prozesuaren faseak herrialde desberdinetan kokatuz.

2.2. Elkarmenpekotasun handiagoa.

Elkarmenpekotasun hau oso modu desberdinetan eta arlo askotan geratzen dela adierazita ematen du. Alde batetik, gobernu estatalak boterea galtzen hasiak direla esaten da, erabakiak hartzeko ahalmena, neurri handiago edo txikiagoetan, estatuen gaineko beste erakunde batzuetara pasatzen ari delako kasu askotan (suberanotasun ekonomikoaren galera hau argi ikus daiteke Europar Batasunaren kasuan, adibidez). Honez gain, nazioarteko merkataritza eta kapital fluxuei dagokionean, elkartrukeak gero eta eragozpen eta traba gutxiagokoak direla esaten da ere, gobernuen arteko akordio desberdinetan oinarrituta, ekonomia bakoitzaren portaerak beste guztietan eragin handiagoa izango duelarik. Ekoizpen eta kontsumo ereduak gero eta elkarri lotuagoak omen dira ere, eta produkzioaren inguruko erabakietan besteen estrategiak eta ekoizteko moduak gero eta gehiago hartu behar dira kontuan. Garraio eta komunikazioen alorrean emandako aurrerapenak ere ondasun eta zerbitzuen zein informazioaren elkartrukea erraztu egin dute, interkonexio handiagoaren alde jokatzuz.

Elkarrekiko loturaren areagotze hau AEBetako hegemonia ekonomikoaren amaieran ere egon daiteke adierazita, Europa eta Japoniaren inguruan ematen ari den oso gune lehiakorren sorrerarekin batera. Ekoizpen eta kontsumo harreman kapitalistak gero eta hedatuago egoteaz gain, enpresa transnazionalen jardueraren bitartez gero eta elkarri lotuago ere daudela ematen du. Izan ere, enpresa hauen hedapena ematen denean merkatu berriak, laneku merkea, edo lehengaiak eskuratu edo ekoizpen prozesua zati desberdinetan banatu nahian, hainbat ekonomien elkarmenpekotasuna ezinbestean areagotu egiten da.

“Brain storming” moduko dinamika bat eginez gero, oraintsu aipatutako bi ideia nagusiez gain, hauetako bakoitzari lotutako gertakari eta egoera ugari agertuko litzaizkiguke. Honi, edozein modutan ere, ezin izango genioke definizio esan, globalizazioaren kontzeptuaren inguruan lehenengo analisi gisa baliagarria izan badaiteke ere. Era honetan, beraz, bi ideia nagusi hauen arteko uztartzea ontzat eman daiteke errealitatearekiko hurbilpen zabal bat bilatu nahi izatekotan.

Hala eta guztiz ere, mota askotako definizioak² eman daitezkeela onartuz, baina aldi berean berba honen inguruan sortzen den anbiguitasunarekin amaitu guran, kontzeptua zehatzago definitzearen aldeko apustua egin behar delakoan nago. Ez da nire asmoa testuliburu

² Eztabaida honetan eta beste edozeinetan eztabaidagaiaren inguruko ulermena eta zehaztasuna bermatzeko beharra Helen O’Neil-en 1997ko lanean adierazten da. Globalizazioaren kontzeptuaz ematen diren interpretazio anitzen laburpen antzeko bat, beste batzuen artean, oraintsu aipaturiko artikuluan eta 1998an Koldo Uncetak idatzitakoan aurki daiteke.

batetik ateratako definizio moduko bat edo antzeko zeozer ematea, ez behintzat hauek izaten duten itxura formalari dagokionez, baina, aldiz, globalizazio hitzaren atzean dauden ideia nagusiak zeintzuk diren zehaztea behar-beharrezkoa dela uste dut.

Hasteko, globalizazio berba entzutean burura datorkigun lehenengo ideia zera da zerbait globalizatu egin dela, hau da, mundu mailan zabaldu egin dela. Mundu osoa da, beraz, erreferentzia modura hartzen den eremu geografikoa. Bigarrenik, kontzeptua are gehiago zehaztearren, galdetu beharko genuke ea zer den globalizatu dena; eta orain arte esandakoaren arabera, harreman ekonomiko kapitalistak direla mundu osora hedatu direnak erantzun beharra legoke. Eta azkenik, galdetu beharrezkoa da ere zer esan nahi dugun hedapen hitza aipatzen dugunean. Era simple batean esanda, erantzuna zera izan beharko litzateke, harreman ekonomiko horiek oso testuinguru librean ematen omen direnez, alegia, oso traba gutxirekin, merkatu desberdinetan ematen diren nazioarteko elkartrukeetan hazkunde nabarmena eman dela.

Era honetan, definizio edo dena delako honetan oinarrituta, saiatu behar gara erantzun bat aurkitzen eztabaida honetan funtsezkoa den galdera baterako: mundu globalizatu batean bizi al gara?, edo beste modu batean galdetuta, harreman ekonomiko kapitalistak eta nazioarteko elkartrukeen hazkundera mundu osora zabaldu egin al dira? Edozein modutan ere, lan honetara pasatu baino lehenago, globalizazioaren fenomenoaren ardatz nagusiak diren teknologia eta transnazionalen eginkizuna aztertzea komenigarria litzateke.

3. Globalizaziorako tresna eta eragile nagusiak

Teknologiaren aldetik azken hamarkadetan lortutako aurrerapenak globalizazioaren bultzatzaile nagusitzat jo daitezkeen era berean, enpresa transnazionalek fenomeno honen eragile nagusiaren eginbeharra betetzen dute normalean. Berrikuntza teknologikoei dagokienez, garraibide, komunikazio, eta informazioaren mugikortasunaren alorretan emandako aurrerapenak sekulako eragina izan dute globalizazio izenarekin ezagutzen dugun fenomeno honen garapenean. Arlo hauetan egun dauden erraztasun eta aurrerapenekin mundua txikiagoa bihurtzen da, eta enpresa zein partikularrentzat merkantzia eta informazioaren eskurapena inoiz baino errazago eta arinago burutzen da. Horrela, distantzia fisikoak berdina izanda ere, denboran eta dirutan neurtuta mota guztietako ondasun eta zerbitzuak inoiz baino hurbilago ditugu.

Posibilitate horiek guztiek multinazionalen beste edonork baino hobeto erabiltzen jakin dute. Negozioetarako erraztasunak zenbat eta handiagoak izan orduan eta esparru fisiko zabalagoa sortuko da, hornitzaileak, bezeroak, finantzaketa, edo produkzioaren fase desberdinak hurbilago izanik. Modu honetan, enpresa hauek aukera hobeagoak izango dituzte, euren ezaugarri bereziak aprobetxatuz, etekin handiagoak lortu ahal izateko.

3.1. Aurrerapen teknologikoak

Mundu mailako ekonomiaren zabaltzerako nazioarteko harremanen inguruko ezaugarri jakin batzuk betetzea ez da nahikoa, eta prozesu hori erraztuko duen azpiegitura antzeko bat egotea behar beharrezkoa da ere. Era honetan, azpiegitura honen rola teknologiak beteko luke, globalizaziorako tresna nagusi bihurtuz.

Ahalegina egin dezagun, beraz, globalizazioa deritzon dinamika honetan gaur egungo teknologiak betetzen duen oinarritzko funtzioa ulertzeko. Alde batetik, aurrerapen teknologiko

berriek ekoizteko ahalmena eta erritmoak gehitu egiten dituzte, masa kontsumoa eta masa ekoizpena ahalbideratuz. Eta honek zerikusi handia dauka kontsumitzeko ohiturei, edo saltzeko eta finantziatzeko metodoei dagokienez gero eta gehiago hedatzen ari den ustezko homogeneotasunarekin. Bestetik, informatika, automatizazioa eta robotikaren erebilpenek lanaren produktibitatea modu ikaragarrian igotzea lortu dute. Eta honek ekoizpenaren antolaketan aldaketak ezartzeko aukera eman du, ekoizteko prozesuaren zatiketa erraztuz eta fase bakoitza herrialde desberdin batean kokatzeko modua eskainiz.

Komunikazioen aldetik ere burututako berrikuntzek kapitalen mugikortasuna eta jardura ekonomiko ugariaren kontrola ahalbideratu dute. Sateliteek, faxak, posta elektronikoak, internetaren bitartez egindako telekonferentziek, komunikazioa ikaragarri merketu, eta datuen transferentzia izugarri erraztu dute. 1940-70 epealdian nazioarteko dei telefoniko baten merketzea %80tik gorakoa izan zen eta 1970tik 90rakoan %90ekoa (PNUD, 1997). Honek guztiak enpresen arteko harremanak sustatu egin ditu bai ondasun eta zerbitzuen merkatuan, zein kapitalenean baina, batez ere, finantza-kapitalen kasuan.

Azkenik, garraibideen alorrean nolabaiteko iraultzaren agerpena ere azpimarra daiteke, pisu eta bolumen handiko merkantziak gero eta arinago, errazago eta merkeago leku batetik bestera eramateko aukera eskaintzen delarik (errektore-hegazkinak, zama itsasontzi erraldoiak...). 1920-1990 tartean itsas gaineko garraioak 2/3etik gorako merketzea ezagutu zuen. 1960-1990 tartean hegazkin konpainien zerbitzuen merketzea kilometroko %60koa izan zen (PNUD, 1997). Aldaketa hauek guztiek herrialde bakoitzeko abantaila konparatiboak aprobetxatzeko modua ematen dute, inbertsio eta produkzioaren mugikortasuna ahalbideratuz. Merkantziak garraiatzeko denboraren laburtzeak eta kostuen beherakadak, beraz, munduaren txikiagotzea ekarri dute, elkartrukeen hazkundera bultzatua izan delarik.

Esandakoaz gain, badago beste ideia bat azpimarratzeko modukoa dena, teknologia eta globalizazioa lotzen dituelako: “teknoglobalismoa” delakoa. Baina zeintzuk dira hitz honen atzean irudikatzen diren errealitateak?

Lehenengo eta behin, berrikuntza teknologikoak nazioarteko merkatuetan gero eta gehiago ustiatzen ari direla adierazi nahi da kontzeptu honen bitartez. Horren adibide modura, puntako teknologia duten produktuen esportazioek (automobilak, hegazkinak, ordenagailuak, tresna zientifikoak...) mundu mailan duten joera hazkorra hartu beharko genuke kontuan. Izan ere 1970ean manufakturgai guztien %12,2 alor honetakoa zen bitartean, 1989rako datua %20,5era pasatua zen (Requeijo, 1995). Beste aldetik, nahiko joera berdintsua daukagu nazioarteko merkatuetan erabiltzen diren patentei dagokienez. Hori egiaztatzeko OCDEko herrialdeetan ematen den bertako eta kanpoko patenteen arteko proportzioa aztertzea besterik ez dago. Izan ere, 80eko hamarkadan patente atzeritarrek ezagututako gorakada oso esanguratsua izan zen, OCDEkoen batezbesteko hazkundera %7,2koa izanik, 70ekoan %0,9an besterik ez zegoen bitartean.

Bigarrenik, teknologiaren alorreko nazioarteko lankidetza aipatu beharrekoa da. Espezialitate berdineko zientzilarien arteko harreman profesioanalak izatea oso praktika normala da, eta lankidetza hau enpresen mundura ere hedatuta dagoela esan daiteke. Enpresek euren artean ezagutza konpartitzeko errezeloak dituztela pentsa daitekeen arren, errealitateak mota honetako lankidetza zabala dela erakusten du. Jakina da lankidetza kontraturik gabe ikerketa atzeratuta gera daitekeela, eta berarekin batera horretatik sortutako teknologia. Horrexegatik, produkzioaren arlo batzuetan (bioteknologia, material berriak edo informazioaren inguruko

teknologietan) AEBetako eta Europako enpresen arteko lankidetzak akordioak, edo AEB eta Japoniaren artekoak, adibidez, ohizkoak dira.

Azkenik, teknologia nazioarteratzeko beste modu bat berau sortzeko prozeduran emandako eraldaketetan funtsatuta dago. Dinamika hau oso lotuta dago multinazionalak izan duten bilakaerarekin, teknologiaren sorrera enpresa hauen egoitza nagusietan ezezik, gero eta gehiago beraien sukurtsaletan ere gauzatzen joan direlako. Komunikazioen alorrean azkenaldi honetan izandako aurrerapenei esker, munduko beste puntatik teknologiagintzan ematen diren garapenak ikuskatzea eta gainbegiratzea daitekeena da. Eta honek aukera ematen du filialen arteko lana indartu, kostuak gutxitu eta inguru bakoitzak eskaintzen dituen abantailak aprobetxatzeko. 60eko hamarkadatik hasita, baina gehienbat 80koan, nazioarte mailan multinazionalak egindako bateratze ekimen eta beste enpresen eskurapenak ere zerikusi handia dute teknologiaren erabilpen eta eskuragarritasunarekin, askotan beste enpresek zuten ahalmen teknologikoaz baliatzeko, mota honetako estrategiak burutu direlarik.

3.2. Enpresa transnazionalak

Artikulu honetan harreman ekonomikoen analisia gehienbat ikuspegi kuantitatibo batetik jorratzen saiatuko bagara ere, esan beharra dago globalizazioari kapitalismoaren historiaren barruan nolabaiteko berezitasuna aurkitzen diotenak, gehienbat, kualitatiboki egindako azterketa bati esker heltzen direla ondorio horretara. Hauen argudio nagusia zera da, elkartrukeetarako erraztasunak handitu diren heinean, transnazionalak egoera berri horretara joan direla moldatzen, ekoizpen sisteman aldaketa sakonak eragin dituztelarik. Oso ezaugarri ezberdinak dituen dinamika batean sartuta ote gauden ala, teknologiak eta liberalizazioak aldaketa batzuk sortu dituzten arren, kapitalismoak lehengo lepotik burua ote daukan erabakitzea, hortaz, subjektibotasunez betetako lana dela ematen du. Arlo kuantitatiboan egindako azterketetan adostasun gehiegirik ez dagoela jakinik, neurtzeko zailak edo subjektiboak diren faktoreetan kokatzen badugu eztabaida, adostasun puntuak askoz ere urriagoak izango dira, zalantzarik gabe.

Bigarren Mundu Gerratearen osteko hazkunde garaietan multinazionalen interesak eta hauek sortutako herrialdearenak berdin antzekoak zirela esaten zen. Baina transnazionalen zabaltze dinamika martxan ipini eta gero, bi hauen arteko lotura, egon badagoen arren, garai batean bezain begi-bistakoa ez dela entzuten dugu sarritan. Hala eta guztiz ere, eta onartuz ekoizpen prozesua gero eta gehiago nazioartean osatutako mapari begira egiten dela eta enpresa hauen finantziaketa eta jabetza testuinguru horretan gero eta gehiago ematen ari dela, ez dirudi enpresa hauen filosofian eta portaeran sakoneko aldaketarik eman denik (ez behintzat batzuek uste adinakoak), edo transnazionalen eta nazio-estatu bakoitzaren arteko loturak bat-batean desagertu egin direnik³.

Transnazionalak, definizioz, oztupo nazionalista guztiak gaindituko dituen trabarik gabeko testuinguru baten beharrea daudela ez dago inongo zalantzarik, osterantzean ezin izango bailituzkete eskala ekonomiak, eta leku bakoitzeko abantaila konparatiboak aprobetxatu euren etekinak ahalik eta handien egiteko asmotan. Horregatik, arlo askotan ustez zabalagoa egiten ari den mundu honetan, enpresa hauek betetzen duten funtzioa garrantzi handikoa dela esan daiteke, prozesu honen agente nagusitzat izendatuak izan direlarik.

³ Askotan multinazionalen eta nazio-estatuaren arteko amankomuneko interesen adibide modura Charles Wilson-en hitzak aipatu ohi dira Eisenhower-en garaian AEBen eta General Motors-en interesak parekatu egin zituelako. Harrez geroztik denbora luzea igaro bada ere, azken egunetan, "explorer" programaren inguruko gatazka dela eta, Bill Gates-en adierazpenak hartzea besterik ez daukagu Microsoft-en interesak eta AEBenak berdinak direla zioen argudio arriskutsua bezain interesatua entzuteko.

Ekonomi Teoriak dionaren arabera, babes neurriak desagertzen doazen heinean, enpresa baten lehiakortasuna ez da geratzen jada herrialde bakoitzean ematen diren ezaugarrien arabera, mundu mailakoen menpean baizik. Hipotesi hau azken muturrera eramanda, merkatuak gaur egun mundu osora hedatuta, alegia, erabat globalizatuta daudela esaten da. Era honetan, inongo arautegirik eta trabarik gabe, merkataritza ez litzateke nazioartekoa izango baizik eta enpresartekoa, eta egoera horretan mundu osoan hedatuta dauden transnazionalak jaun eta jabe izango lirateke. Hipotesi horrek, aldiz, geroxeago aztertuko dugun bezala, ez dauka oso islada argirik errealitatean.

Nolabaiteko zabaltzea eman denez, enpresek duten erabakiak hartzeko eremua jadanik nazio-estatuarena nagusiki ez dela entzuten dugu askotan, inbertsioak kokatzeko aukera mundu mailara zabaltzen ari omen delarik⁴. Honez gain, jakina da multinazionalak leku desberdinetan kokatu egiten dituztela euren inbertsioak leku bakoitzeko abantailak aprobetxatu ahal izateko. Baina hau guztia zenbateraino den berria planteatu beharko genuke, enpresa multinazionalen historian mota honetako adibide ugari aurki daitezkeenean. Hala ere, onartu beharra dago garraio eta komunikazioari lotutako teknologiaren alorrean eman diren aurrerapenak eta zenbait merkatutan ezagututako liberalizazio prozesuek portamolde hauek ugaritu eta hedatu egin dituztela, produkzioaren faseak gero eta gehiago herrialde desberdinetan sakabanatuta geratzen direlarik.

Finantzaketaren munduari dagokionez, aldiz, nahiko orokorki onartuta dago nazioarteratze dinamika argi bat zabaldua dagoela, bai enpresatik kanpoko baliabideen zein propioen aldetik. Finantziarioa behar izanez gero multinazionalak jatorrizko herrialdearen bankuetara, euren inbertsioak jarritako herrialdeenetara, edo munduko beste askotara jotzeko aukera dute. Alde horretatik, beraz, finantzaren arloko kapitalen mugikortasuna nabarmena dela esan genezake. Errenta finkoko tituluen salerosketari begira gaur egungo finantza merkatuek sekulako erraztasunak ematen dituzte finantziarioa hainbat herrialde desberdinetatik jasotakoa izateko. Kapitalaren jabegoaren aldetik ere, baloreen merkatuek egun eskaintzen duten askatasunari esker beste horrenbeste izango genuke.

Azken hamarkadetan multinazionalak hartu duten garrantziaren adibide gisara, kopuruaren aldetik hauek ezagututako gorakada azpimarratu beharko genuke: 1960an 7.000 transnazional inguru zeuden bitartean, 1996rako datua 44.508koa zen (UNCTAD, 1997d). Merkataritzari edo teknologiaren transferentziari dagokienez, enpresa hauek mundu zabalean lortutako maila altua aipatzen da askotan. Edozein modutan ere, arlo honetan, beste hainbatetan bezala, aditu batzuen eta besteen arteko akordiorik ere ez dago. Izan ere, batzuek, adibidez, 80eko hamarkadaren erdi aldera enpresa hauek merkatu ekonomien produkzio osoaren %25-30, nazioarteko merkataritzaren %60 eta teknologia elkartrukeen %80 burutzen zutela adierazten dute. (Requeijo, 1995).

⁴ Ez dugu, edozein modutan ere, pentsatu behar inbertsioak gaur egun edozein lekutan eta inongo murriztapenik gabe kokatu egin daitezkeela. Izan ere hori da hain zuzen ere OMC delakoaren inguruan Iparreko herrialde industrializatuak bultzatzen saiatzen ari direna, Inbertsioen inguruko Alde askotako Itunaren (AMI delakoaren) bitartez. Itun honen helburu nagusia nazioarteko inbertsioen alorrean erabateko askatasuna bultzatzea izango litzateke, estatu-nazioen eskubideak eta ahalmena inbertsio atzeritarren gaineko araudi bereziak sortzeko ukatuta geratuko liratekeelarik. Maila horretara heldu barik gaudenez, transnazionalen mugikortasuna eta askatasuna euren inbertsio produktiboak erabakitzerakoan erabatekoa denik ez dago esaterik. Horrez gain, garapen bideko herrialdeen aurkako jarrera egitasmo honen aurrean oso gogorra da eta horrela jarraituko du izaten, herrialde horien etorkizunari begira jokuan dagoena oso funtsezkoa baita.

Datu hauek bat etorriko lirateke askotan entzunda izango dugun ondoko ideia hauekin: multinazionalen munduko ekoizpen osoaren heren bat inguru dagokiela. Datu zehatzago bat hartuz gero zera aurkitzen dugu, nazioarte mailako 200 transnazionalik handienek 1995ean zuten fakturazioa munduko ekoizpen osoaren %31,2an zegoela kokatuta. Beste batzuek egindako estimazioen arabera, aldiz, proportzio hori %10aren inguruan egongo litzateke⁵. Nazioarte mailan multinazionalen duten garrantzia hainbestekoa ez dela adierazi nahi duen honako beste datu hau ere badaukagu: enpresa hauen balio erantsiaren %70 eta %75aren artean jatorrizko herrialdean ekoizten dela, arlo honetan eztabaida oraindino ere zabalik dagoela eta errealitate honen inguruko interpretazio desberdinak ematen direla agerian utziz (Hirst eta Thompson, 1996).

4. Globalizazioa neurtzeko irizpide nagusiak

Globalizazioaren ezaugarri nagusiak, tresnak eta eragileak sakontasunez aztertu eta gero, jo dezagun lan honen helburu nagusietako bat den galdera batzuentzako erantzunak aurkitzera. Lehenengo hurbilpen batean herritar xumearentzat globalizazio hitzak izan dezakeen esanahian oinarrituta, erantzun beharreko itaun bat mahaigaineratuta dugu: mundu globalizatuago batean bizi al gara?, alegia, harreman ekonomiko kapitalistak eta nazioarteko elkartrukeen hazkundera mundu osora zabaldu egin al dira?

Galdera honi erantzun argi bat emateak ez dirudi lan erraza, ez behintzat hain nahasia izan daitekeen kontzeptu baten gainekoa denean. Horrexegatik nolabaiteko definizio bat ematen ahalegindu gara lehen, osterantzean ia ezinezkoa izango bailitzateke irizpide zehatz bat edukitzea eta, beraz, behar bezalako erantzun bat ematea aipatutako galderaren aurrean. Aurretik emandako zeozelango definizio horretan, askatasun baldintzenpean ematen diren harreman ekonomikoez edo trabarik gabeko nazioarteko elkartrukeez hitz egiten genuen.

Gauzak zehaztearren, horrela, ideia hauek adierazteko gero eta entzunagoa den, eta globalizazioarekin oso elkarlotuta dagoen, berba bat erabiliko dugu aurrerantzean, liberalizazioa alegia. Kontzeptu hau abiapuntutzat hartuta, hortaz, hasi gaitezen lehen planteatutako galdera mardulari zelan edo halango erantzun bat ematen, baina zehatzagoak diren beste zenbait galderaren bitartez. Horretarako, multinazional eta teknologiaren eragina aintzat hartuta, ekonomia batean gehienbat dauden hiru merkatuen jarduerak (ondasun eta zerbitzuena, kapitalarena, eta lanarena) aztertzea izango da gaur egun dagoen liberalizazio maila neurtzeko hartuko dugun irizpide nagusia, horrek zer motatako zabaltzeak eman diren, eta zein neurritakoak, ulertzen lagunduko baitigu.

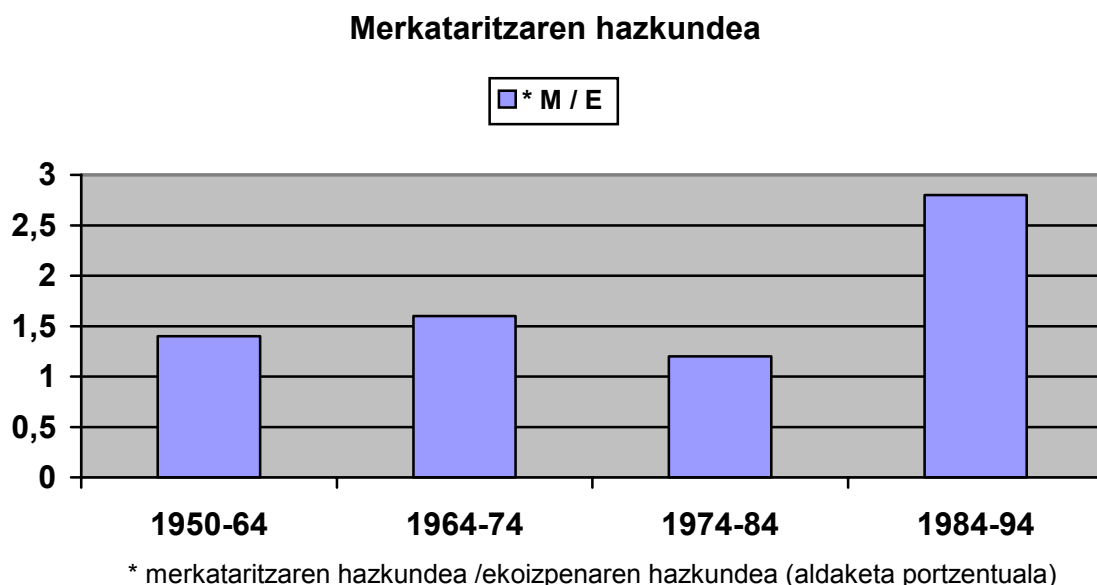
⁵ Sutcliffe eta Glyn-ek 1998-an egindako azken lanean multinazionalen fakturazio horietan kontabilitate bikoitzarekin ematen den arazoa azpimarratzen da, enpresa hauen salmenten balioan barneratuta baitago beste transnazionalen erositako lehengai eta osagarriak. Autore hauek multinazionalen definizioaren inguruan egiten duten hausnarketa oso interesgarria da ere, enpresa hauek sailkatzeko irizpide batzuk edo besteak erabiliz gero, euren garrantziaren inguruko interpretazioak oso bestelakoak izan baitaitezke. Era honetan, autore hauen asmo nagusia gai honi buruz ematen zaizkigun datuak erlatibizatzea litzateke.

5. Liberalizazio prozesu bat eman al da?

5.1. Ondasun eta zerbitzuen merkatua

Bigarren Mundu Gerratearen ostean ezagututako hazkunde tasa altuek, 50eko eta 60eko hamarkadetan, batez ere, merkataritzaren gorakadarekin zerikusi handia dutela esan ohi da. Errealitate hori isladatzeko era ezberdinak daude, baina gehien erabiltzen denetako bat BPGrekiko esportazioek iritsitako proportzioa oinarritzat hartuta egiten dena da. Alde horretatik, mundu mailako datuak hartuz gero, emaitzek diotenaren arabera, ekoiztutakoaren gero eta portzentai handiagoa nazioarteko merkatuetara bideratzen da. BPGrekiko esportazio-ratioa 1950tik gaur egunera arte %10etik %15-20ra pasatu da (Perraton, etab, 1997).

Idea bera adierazteko beste modu bat merkataritzaren eta ekoizpenaren hazkunde tasak alderatzea litzateke. Kasu honetan ere merkataritzaren hazkunde tasak produkzioak izandakoen gaintikoak direla agerian uzten dute emaitzek (OMC, 1995).

Lehenengo hurbilpen batean honek guztiak liberalizazio ekonomiko nabarmena eman egin dela pentsarazi diezaguke, eta erabat gauzatuta dagoela ere. Sakonago aztertuz gero, aldiz, egingako galderari ñabardura asko egin dakizkiokeela frogatuta geratuko da.

Bigarren Mundu Gerratearen ostean merkataritzaren alorrean emandako hazkunde honek zerikusi handia dauka GATT⁶ izeneko akordioaren inguruan sortutako muga-zergak baztertzearen aldeko ekimenarekin. Izan ere, 1950ean arantzelak batezbeste %25aren inguruan egotetik, 1990ean %5era gutxi gorabehera pasatu ziren (Glyn eta Sutcliffe, 1995).

Badaude beste datu esanguratsu batzuk, aipatzeko modukoak direnak ere: 1947an inportatutako manufakturgaien batezbesteko arantzela %47koa zen, eta 1980ean %6koa, eta Uruguayko negoziaketa errondaren akordioak aplikatu eta gero %3ra jaitsi beharko litzateke

⁶ 1994an amaitutako Uruguay-ko Errondan OMC delako erakundera (Munduko Merkataritza Erakundera) sortzea erabaki zen, 1995etik aurrera, GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) izenekoaren ordezkua bilakatuz, nazioarteko merkataritzaren inguruko arautegiaz harrez geroztik arduratzen delarik.

(PNUD, 1997). Baina merkataritzaren inguruko negoziazio hauetan dena ez da liberalizazioa eta traba desagertze. Izan ere, arantzelek sortutako neurri babeszaleak baztertzaren ziren heinean, kasu jakin batzuetan salbuespenak ere egiten ziren, eta neurri ez-arantzelarioek gero eta leku gehiago eskuratzen zuten herrialde industrializatuen artean besteen konpetentzia ekidin nahian.

Horrela, osasun eta garbitasunari buruz ezarritako legedi eta arautegiak, edo administrazio mailan sortutako hainbat eragozpenez gain⁷, oihalen inguruan sortutako “Multifibra” akordioa edo betidanik oso babestuta egon den herrialde industrializatuen nekazaritza sektorea aipatu beharko genituzke. Era honetan, herrialde industrializatuak euren sektore estrategikoak zelan edo halan babesteko moduak aurkitu dituzte, kanpoko konpetentziaren aurrean lehiakor bihurtzen ez diren bitartean behintzat. 1995ean nekazaritzaren arloan herrialde industrializatuak, batez ere, AEB eta Europar Batasunak, laguntza publikoetan gastatutakoa 182.000 milioi dolarretara heldu zen (UNCTAD, 1997a). Japoniako nekazal arloa ere oso babestuta dago, euren arrozaren prezioa, batezbestez, beste zonalde ekoizleena baino bost aldiz handiagoak izanik (Requeijo, 1995). Gainera azpimarratzekoa da ere merkataritzaren liberalizazioa motelagoa izan dela Hegoko herrialdeak lehiakorragoak ziren produktuen kasuan.

Edozein modutan ere, azken hamarkadetakoa erreferentzia hartuz gero, merkataritzaren alorrean dagoen zabaltze prozesu horretaz, gauzak ez daude hain argi. AEBetako eta Japoniako datuen kasuan esportazioen joera hazkorren amaiera ikusten da. Europako herrialdeei dagokienez, aldiz, esportazioen bilakaerak gorako bidean jarraitzen du. Baina denok dakigun bezala, herrialde hauen artean integrazio prozesu bat martxan dago Europa barneko elkartrukeak ugaltu dituen.

Beste era batera esanda, Europa barruko merkataritza alde batera utzita, esportazio eta BPGaren arteko ratioa %10,2koa izan zen 1996an (Japoniako %9 eta AEBetako %8,2 izanik), agerian utziz Europako herrialdeen arteko merkataritza harremanak gehitu egin direla, baina beste herrialdeekikoak AEBen edo Japoniaren antzekoak direla (Zabalo eta Zurbano, 1998). Nazioarteko salerosketen ustezko azkartze dinamikari begira, beraz, ez du ematen aldaketa sakon handiegirik eman denik.

	1950	1973	1992
Britainia Handia	11,4	14	21,4
Alemania	6,2	23,8	32,6
Frantzia	7,7	15,4	22,9
AEB	3	5	8,2
Japonia	2,3	7,9	12,4

Esportazio eta BPGaren arteko ratioa, portzentaietan adierazita. (Maddison, 1995)

Zerbitzuen sektoreari dagokionean, 1994an mundu mailako merkataritza zerbitzuen proportzioa esportazio eta inportazio guztien %20aren inguruan zegoen kokatuta (OMC 1996). Horrela, azken urteetako hazkundera azkarra izan bada ere, merkataritzaren bilakaera osoan arlo honek duen garrantzia merkantziarena baino askoz txikiagoa dela agerian dago, orain arte merkantzien kasuan erabilitako argudioen baliagarritasuna bere horretan mantentzen delarik.

⁷ PNUD-eko 1997ko txostenean aipatzen den bezala, Uruguayko errondaren aurretik hesi ez-arantzelarioak garapen bideko herrialdeen esportazioen %18aren gainekoak ziren oraindik.

5.2. Kapitalen merkatua

Kapitalen fluxuei dagokienez, mugikortasunaren aldetik egon den bilakaera guztiz paregabetzat jotzen da. Diru mugimendu hauen helburu nagusia etekinak maximotzea da, eta hau bi era nagusitan egin daiteke: bata finantzen arloan, hau da, arlo produktiboan inongo kontrolik izateko asmorik gabe, eta bestea produkzioa jardueratik etekinak eta kontrola lortzeko helburuarekin inbertituz. Lehenengoetatik hasita, finantza aktiboetan egindako inbertsio hauek epe luze zein laburrekoak eta titulu publiko zein pribatuetan gauzatuak izan daitezke. Nazioarteko kapitalen merkatuek izandako hazkundera oso aipagarria izan da 70eko hamarkadatik aurrera, baina azken urteetan bereziki dibisen eta interes tasen gorabeherak direla eta diru gehiago bideratu da produktiboak ez diren inbertsio hauetara.

Kapital mota hauen inguruko datu batzuk har ditzagun, azken hamarkadetan hauek izan duten bilakaera behar bezala aztertu ahal izateko:

- 70eko hamarkadaren erdi aldetik 1996. urtera arte ganbio merkatuen eguneroko negozio bolumena 1.000 milioi dolarretik 1,2 bilioi dolarrera pasatu zen (PNUD, 1997), mundu mailako merkataritzari dagokion kopurua 50 aldiz txikiagoa izanik (Perraton, etab, 1997)
- 1973an nazioarte mailan emandako kredituen kopurua 175 bilioi dolarrekoa izan zen bitartean, 1990ean 3.430 bilioitara heldu zen. Beste era batera esanda herrialde industrializatuen BPGaren %5etik %20ra igaro zen (IMF 1992).
- Nazioarteko bono eta obligazioen stocka 260 bilioi dolarretik 1982an, 1.400 bilioitara 1990an pasatu zen, alegia, herrialde industrializatuen BPGren %3tik %8 pasatxora (IMF 1992).
- 1980-90 tartean finantza aktiboetan egindako nazioarteko eragiketek ezagutu zuten batezbesteko urteko hazkunde tasa %28koa izan zen, eta AEBetako eta Japoniako tituluekin atzerriarrek egindako transakzioek ondoko joera hau izan dute:

	1970	1980	1990
AEBetakoak	3	9	93
Japoniakoak	2	7	119

BPGaren portzentai gisa (Sanchez, 1995a).

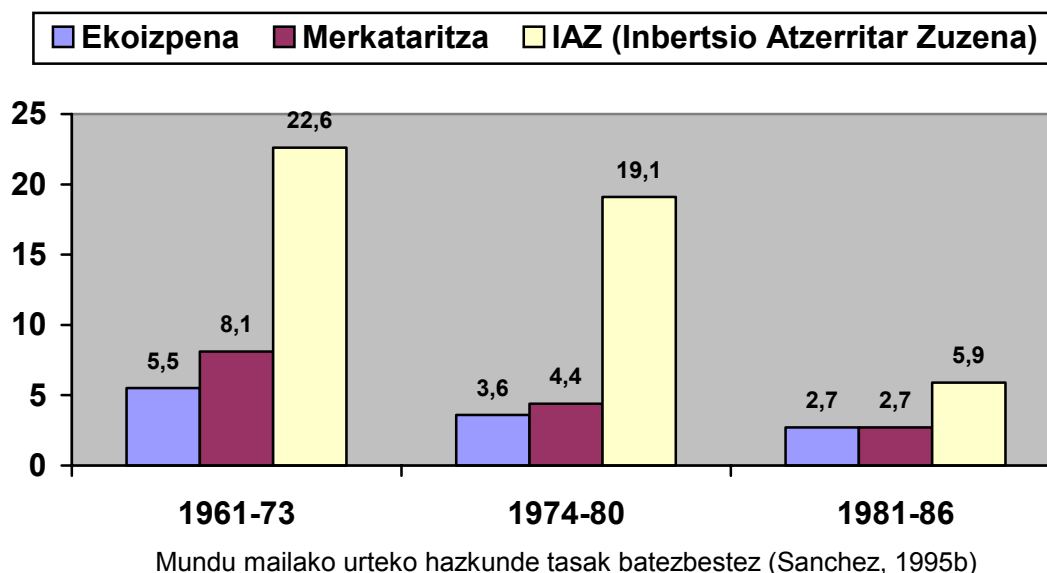
Baina kasu honetan ere zehaztasun batzuk egin beharrean gaude. 1960tik nazioarte mailako kapital mugimenduetan hazkunde handiak eman dira, baina ez dugu ahaztu egin behar abiapuntua zein zen, alegia, Bigarren Mundu Gerratearen osteko egoera, kapitalen mugimenduen gaineko kontrol zorrotzak ezarrita zituena. Hala eta guztiz ere, 80eko hamarkadara arte kapitalen merkatuak nahiko babestuta eta araututa egon dira, baina hortik aurrera estatu bakoitzean ezarrita zeuden traba asko desagertu egin ziren kapitalen merkatu globalizatu bat agertu omen delarik.

Dinamika honen hasiera 1973ean eman zen, Bretton Woodseko konferentzian ezarritako ganbio tasen sistema bertan behera geratu zenean. Baina hortik aurrera finantza sektorean ematen diren tituluei lotutako berrikuntzek, komunikazioen inguruko aurrerapen teknologikoek eta desarauketarako neurriek zeresan handia daukate zabaltze prozesu honekin.

Mota desberdinetako kontrolak eta arauak egon ziren bitartean finantza erakundeek babes handia zeukaten kanpoko erakundeen aurrean, etekin oligopolikoak lortu ahal izanez. Baina

80eko hamarkadan kontrolak desagertzen hasi ziren eta finantza erakundeek titularizazio prozesu bat ezagutu zuten, lehen kredituen bitartez gehienbat eskaintzen zuten finantzaketa, tituluen bidez bideratzen hasi zirelarik. Azken urteetan finantza merkatuek bizi izandako hazkundera oso nabarmena izan da, baina, honek ere badauka bere alde txarra. Izan ere, inbertitzaile handiek (inbertsio fondoek, pentsio fondoek, aseguru etxeek...) erabiltzen dituzten epe laburreko irizpideak direla eta, merkatu hauetan joera ezegonkorrak nagusitzen dira sarritan⁸, globalizazioak eskaintzen omen dituen abantailak kasu honetan identifikatzeko zailak suertatzen direlarik. Nazioarteko Moneta Fondoak ere epe laburreko kapital kopuru handien mugimenduek efektu ezegonkortzaileak sor ditzaketela onartzen du (FMI, 1997).

Nazioarte mailan burutzen diren inbertsio zuzenei dagokienez, merkataritzaren kasuan bezala, baina joera hori are gehiago sakonduz, hazkunde tasak produkzioak izandakoaren gainetik kokatzen dira. Baina denboran zeharreko azterketa honek zera adierazten du, inbertsio atzeritar zuzenen hazkundera positiboa izan bada ere 80eko hamarkadara arte, hazkunde tasa horiek joera beherakorra izan dutela 60eko hamarkadako datuekin konparatuta. Hala eta guztiz ere, inbertsio atzeritar zuzenen igoera ekoizpen eta merkataritzaren gainekoa izan da, ekonomiaren arlo honetan jarduera nazioarteratzeko gantua agerian geratzen delarik.

80eko hamarkadaren bukaera aldera, aldiz, hazkunde tasek hasi zuten berriro euren gorako bidea aurreko epeetan baino erritmo azkarragoetara helduz. Horrela, 1983-90 epealdian IAZaren fluxuek %34ko urteko hazkundera ezagutu zuten, mundu mailako merkantzien merkataritzari zegokion datua %9koa zen bitartean (Hirst eta Thompson, 1996). Era berean, 1985-95 epealdian inbertsio atzeritar zuzenen fluxuak 60.000 milioi dolarretik 315.000 milioira pasatu ziren, alegia, hamar urteetan bost aldiz handiagoak egin ziren (OMC, 1996).

Orain arte kapitalen merkatuaz esandako guztiaren ondorio modura zera baieztatu daiteke, nazioarte mailan kapitalen mugikortasuna gehitu egin dela, eta jarduera ekonomikoren bat globalizatuta egotekotan hori kapitalena izango litzatekeela. Edozein modutan ere, geroxeago

⁸ Amaitu barik dagoen hamarkada honetan bertan arlo honetako hiru krisialdi indartsu eman dira: Europako Moneta Sistemaren ingurukoa 1992an, Mexikoko ekonomian 1994an ondorio larriak izan zituen, eta 1997. urtearen amaiera aldera Asiako ekialdeko zenbait herrialde astindu zituen.

azalduko dugun legez, globalizazioaz baino herrialde jakin batzuek arlo honetan bizi izan duten nazioarteratzeko joeraz hitz egitea egokiagoa litzateke.

5.3. Lan merkatua

Atal hau hasi baino lehenago liberalizazio hitzaren atzean dagoen ideietako bat aipatzea komenigarria litzateke, lanekuaren elkartrukeak aztertzerakoan funtsezkoa izan baitaiteke. Neoklasikoen eta orokorrean merkatuaren aldekoen pentsaera ekonomikoan zutabe nagusi bat dago, baliabideen esleipen egokirako ezinbestekoa dena, alegia, produkzio bideen erabateko mugikortasuna. Ematen du, hortaz, horixe dela liberalizazio ekonomikoak bultzatu eta sustatu nahi duena eraginkortasunaren argudioa etengabe erabiliz eta merkatuaren funtzionamendu egokia bermatu guran. Lan merkatuaren kasuan, aldiz, arau nagusi hau ez aplikatzeak ez dirudi buruhauste handiegirik ematen dienik ekonomilari merkatuzale hauei.

Oraintsu aipatu bezala, merkantzien eta kapitalen mugikortasuna, zenbait ñabardura eta salbuespen aipatu behar direlarik, gero eta handiagoa bihurtzen ari da azken hamarkadetan, estatuen mugak gaindituz. Hala ere, lanaren inguruko azterketa batek ezin gaitu ondorio berdinetara eramane. Lanekuaren mugikortasunari dagokionez, bi joera kontraesankor ematen ari dira gaur egun, bata nazio-estatu bakoitzaren barruan eta bestea nazioartean. Izan ere, oso ohizkoak bihurtzen ari dira lan merkatua liberalizatzeko politikak herrialde gehienetan, kaleratzeak errazten, arautegiak arintzen eta Ongizate Estatuak garai batean eskaintzen zuen babesa gutxitzen.

Hau guztiaren atzean lan merkatuaren malgutasunaren alde jokatu eta mugikortasunerako traba eta eragozpenak desagertarazteko ahalegin gogotsua dagoela esan daiteke. Baina herrialde bakoitzeko mugen barruan baliagarria omen den ideia honek, harrigarria bada ere, indarra galtzen duela ematen du mundu osora zabaltzea proposatzen denean, edo behintzat ez dirudi printzipio hauek nazioarte mailan martxan jartzeko borondate politiko handiegirik dagoenik.

Arlo teorikoan egoera kontraesankor hori ulertzen lagun dezakeen arrazoizko argudiorik aurkitzea ezin da oso lan samurra izan. Jarrera hori justifikatzeko, aldiz, bereziki arrazoi politikoak erabiltzen direla onartzen bada, kontraesan horren muina ulergarriagoa egiten da. 70 eta 80eko hamarkadetan Iparreko herrialdeetan nolabaiteko aldaketarik egon bada inmigrazio politikaren inguruan, hau askoz ere modu zorrotzagoan kontrolatu eta eragozteko izan da. Baina ez gara edozein motatako inmigrazioaz ari, baizik eta kualifikazio gutxikoaz, hau da, Hirugarren Mundua delakotik irtendakoaz. Izan ere, merkatu honen baldintzak atzeritarrekiko goitik behera aldatzen dira kontuan hartzen ditugun langileak euren espezialitatean kualifikazio handikoak direnean, kirolari profesionalak, espezializatutako injineruak, edo ospe handiko ikertzaileen kasuan eragozpen guztiak desagertzen direlarik. AEBetan, adibidez, kasurik nabarmenena izanik, 1995ean behin-behineko langileen sarrera osotik %83,9 kualifikatutako lanekuari zegokion (OECD, 1997).

Globalizazio berbari itsatsita doan ekonomiaren hainbat arlotan ematen omen den zabaltze prozesutik, beraz, kasu honetan ezer gutxi dagoela esan beharra dago. Gibraltar ingurutik heltzen zaizkigun albiste tamalgarriak jasotzea besterik ez da behar lanaren nazioarteko mugikortasuna munduko biztanleriaren gehiengoarentzat ezerezean geratzen dela ikusteko, hainbat herrialdetan indarrean dauden legedi zorrotzen eraginez. Hala eta guztiz ere, ondorio honekin ez dute aditu guztiek bat egiten, baina honen inguruko eztabaidari geroxeago helduko diogu.

6. Liberalizazio prozesu hori eman denean, mundu osora zabaldu al da elkartrukeen hazkundera?

6.1. Ondasun eta zerbitzuen merkatua

Munduko zonalde desberdinak hartuta, eta batzuen eta besteen arteko alderaketa eginez gero joerak nahiko bestelakoak direla ikus daiteke. Herrialde industrializatuen artean ditugun garrantzitsuenek (Japonia, Europa eta AEB), adibidez, nahiko joera antzekoa izan zuten mendearen hasieratik Bigarren Mundu Gerratearen osteko urteetara BPGarekiko euren esportazioek beherako bidea hartu zutelarik, 50.etik aurrera suspertzen joateko. Bilakaera hau, aldiz, Hegoko hainbat herrialdek bizi duten egoerarekin ez dator bat, Latinoamerika eta Afrikako kasuan, besteak beste, azken hamarkadetan mundu mailako merkataritza osoarekiko gero eta portzentai txikiagoa burutzen dutelarik.

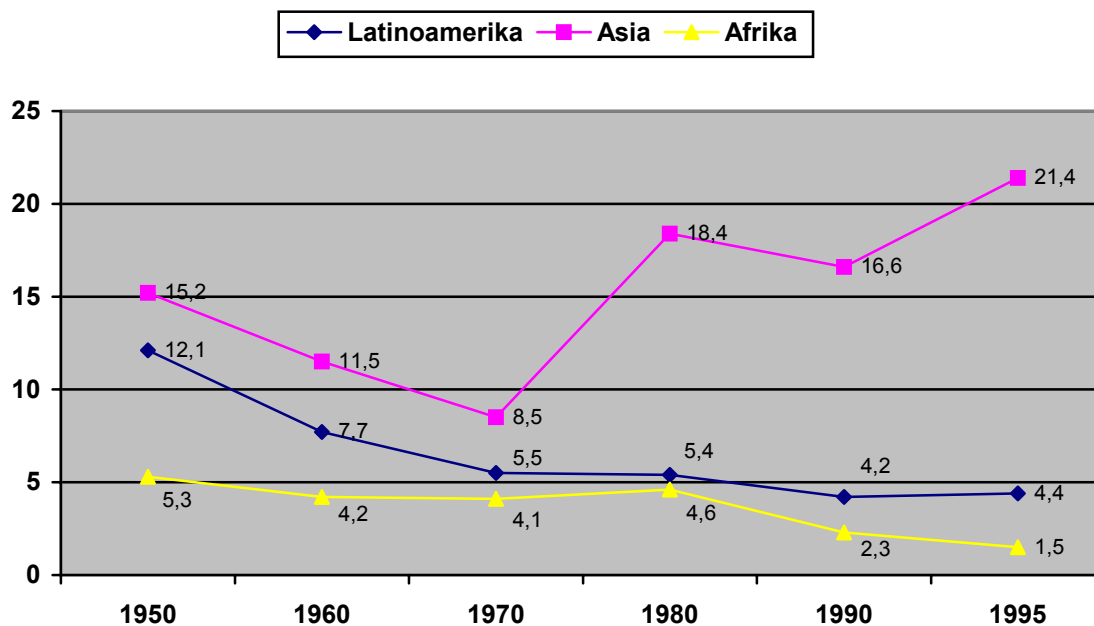
Honez gain, esportazio horiek zein norabide hartzen duten aztertu beharra dago, hau da, merkataritza harreman hauek mundu osora zabaltzen den fenomeno baten adierazleak ala erregio mailako blokeetan osatutako dinamika batenak diren jakitea premiazkoa da. Datu batzuk aipatzea nahikoa izan daiteke errealitatearekin bat datorren hipotesia bigarrena dela egiaztatzeko.

Hasteko aipatzekoa da merkataritza ekonomia industrializatuetan kontzentratuta dagoela, esportazioen %68,7 eta inportazioen %67,3 herrialde hauen esku geratzen direlarik (UNCTAD, 1997b). Munduko hiru zonalderik aberatsenen (Iparramerika, Europako mendebaldea, eta Japonia) bezerorik handienak nazioarte mailan, beste herrialde industrializatuak dira, hiru kasuetan %50 baino gehiago herrialde hauek osatzen duten taldearekin euren produktuak elkartrukatzuz: %69, %84 eta %57, hurrenez hurren (Glyn eta Sutcliffe, 1995). Baina datu hauez gain, komenigarria da ere aipatzea hiru bloke nagusi horiek zenbateko merkataritza maila duten bloke bakoitzaren barruan. Izan ere, zenbaki hauek hartuta kontzentrazioaz hitz egin beharrean gaude ostera ere: Iparramerikako merkataritza osotik %36 zonalde honen barnean gauzatzen da, Mendebaldeko Europako totaletik zonalde honetan %68,3 burutzen da, eta Asiaren kasuan datua %51,9an dago (OMC, 1997).

Lehen ikusitakoaren arabera, herrialderik aberatsenek, alegia, OCDEren inguruan biltzen direnek, ekoiztutakotik gero eta proportzio handiago bat esportatzen dutela ondorioztatu dugu. Eta orain aztertutako datuen bidez aurrekoarekiko osagarria den beste ondorio bat ateratu dugu: nazioarteko merkatal harremanak herrialde jakin batzuetan kontzentratuta daude, esportazio eta inportazio gehienak beraien artean egiten direlarik. Zerbitzuen arloari dagokionez, kontzentrazioarako joera nagusitzen da ere, 1995ko merkatal zerbitzuen 15 saleroslerik handienak harturik, hauek esportazio guztien %72 eta inportazioen %69 biltzen zutelarik. (OMC, 1996)

Hirugarren Mundua deritzonari begira, lehen aurreratu dugun moduan, ondorioak nahiko bestelakoak direla esan beharrekoa da. Honen guztiaren atzean egituraren aldetiko arazo larria agertzeaz gain (lehengaiak galdutako interes erlatiboa manufakturen aurrean), badago baita ere 1973eko krisialdiak Hirugarren Munduko herrialde askotan izandako ondorio kaltegarrien eragina. 60eko hamarkadatik aurrera nazioarteko merkataritzan pisu gehien dituzten produktuak, garai batean ez bezala, manufakturgaiak dira, euren igorle eta erosle nagusiak Iparreko herrialde industrializatuak izanik. Era honetan, mende honen hasieran merkataritza harremanak oraindik tradizionalak baldin baziren, alegia, sektoreartekoak, batzuek lehengaietan eta besteek manufaktura espezializazioa zutelarik, gaur egun merkataritza elkartrukeen proportziorik handiena sektore barrukoa da.

Munduko esportazioen portzentaia

Iturria: UNCTAD, 1997b

Datu hauek guztiak zerbait uzten badute argi zera da, azken 50 urteetan nazioarteko merkataritzari dagokionean, herrialde industrializatuen artean homogeneousunerako prozesu bat eman den bitartean, Hirugarren Mundua delakoaren barruan gero eta alde handiagoa gauzatzen ari dela euren artean. Izan ere, mundu mailako merkatuen zabaltze honetan herrialde hauetatik gutxi batzuek besterik ez dute parte hartu, Industrializazio Berriko Herrialdeak deritzenak alegia, eta horren adibiderik onena ondoko datu hau: Hegokorea, Singapur, Hong Kong eta Taiwanen artean gutxi gorabehera garapen bideko ekonomien manufakturgai guztien esportazio erdia burutzen dute.

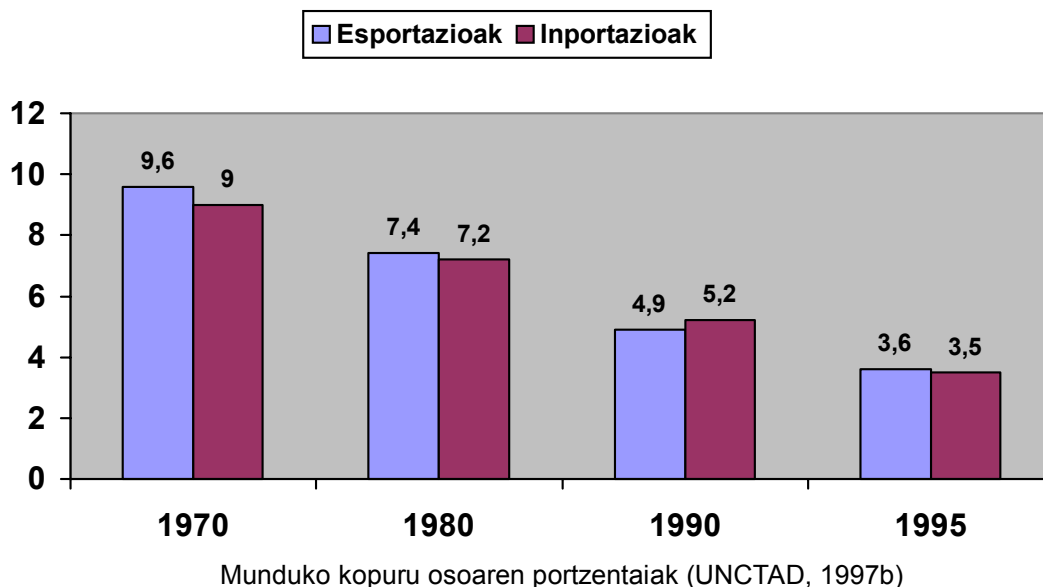
Izan ere, erdaraz “NPIs” izena hartu ohi duten herrialde hauen esportazioak beste industrializatu guztienekin batuz gero, 1995ean esportazio guztietatik zegokien portzentaia %85ekoa zela ikusten dugu, 1970ean datua %76an geratzen zen bitartean. Asiako lau herensugeek ezezik Malasiak, Tailandiak eta azken urteetan, batez ere, Txinak nazioarteko merkataritza osoarekiko dagokien portzentaia nahiko gorakada nabarmena ezagutu dute. Bestaldek, aldiz, “herrialderik atzeratuenak” izenekoek (Sahara azpiko herrialde asko, Asiako batzuk eta Latinoamerikako baten bat, guztira 48) 1970ean mundu mailako esportazioen %1,7 zegokien, 1980ean %0,7, 1995an datua %0,4ra jaitsi zelarik (UNCTAD, 1997b).

Gero eta argiago geratzen ari dena, hortaz, ondoko hau da, “Hirugarren Mundua, Hegoa, edo Garapen bideko herrialdeak” kontzeptuetan barneratuta dauden estatu-nazio guztien artean heterogeneotasuna dela nagusi. Asiako herensugeekin batera bazeuden bi herrialde mota 70eko hamarkadan zehar nazioarteko merkataritzan pisua irabazi zutenak: petrolio esportatzaileak, eta 80eko hamarkadatik aurrera “larriki zorpetutakoak” deritzenak.

Petrolio esportatzaileek ondasun honen prezioaren gorakadarekin batera munduko esportazioetan pisua irabazi zuten. Harrez geroztik, berriz, egoerak okerrera egin du. Larriki zorpetutako herrialdeentzat, gehienak latinoamerikarrak izanik, inportazioak dezente igo ziren

70eko hamarkadan, 1982tik aurrera, hau da, kanpo zorraren krisialdiak eztanda egin eta gero, mundu mailako inportazioetan garrantzia galduz. Azkenik, trantsizioan dauden herrialdeak ditugu, alegia, garai bateko Europa aldeko planifikazio zentralekoak, Sobiet Batasun ohikoak barne. Gaur egun gutxiago salerosten dute euren artean eta gehiago mendebaldeko Europarekin, baina guztira lehen baino askoz proportzio txikiagoa dute nazioarteko merkataritzan.

Trantsizio herrialdeen merkataritza

Hau guztiaren ondorio gisa, merkatu ekonomien eremua inoiz baino zabalagoa den historiaren une honetan, nazioarteko merkataritzari dagokionez kontzentrazioa eta polarizazioa ugaltu egin dira, gutxiengo batek geroz eta pisu handiagoa duela eta gehiengo gero eta baztertuago eta menpekoago geratzen ari dela begien bistan utziz. Errealitate honek, beraz ez dirudi globalizazio hitzetik atera daitekeen ideia nagusiarekin antza gehiegirik duenik.

6.2. Kapitalen merkatua

Finantzen merkatuaren kasuan, erraz ikustekoa denez, mugimendu gehienak Iparreko herrialde industrializatueta ere kontzentratzen dira, joera honen salbuespen apurrak Asiako ekialdeko zenbait finantza-plaza edo Latinoamerikako gutxi batzuk direlarik. Finantza merkatuak berez nahiko ezegonkorak badira, zirkuitu tradizioaletatik kanpo geratzen diren apur hauek krisialdien eraginak era larriagoan pairatzen dituzte, neurri handi batean konfidantzan oinarrituta dagoen jardura honetan, eurak horrelakorik eskaini ezinean ibiltzen direlako sarritan.

Beste aldetik, inbertsio zuzenei dagokienez, hauek Iparreko herrialdeetan kontzentratuta egon direla eta daudela aipatzekoa da. Merkataritzaren kasuan lez, herrialde industrializatuetatik egindako inbertsio atzeritar zuzenaren gehiengo (hiru laurdenak gutxi gorabehera) beste herrialde industrializatueta burutu egin dela esan daiteke.

Herrialdeak	1972-79	1980-85	1986-92
Industrializatuak			
Sarrerak	76,3	67,8	81,5
Irteerak	99,4	97,3	96,3
Garapen bidekoak			
Sarrerak	23,7	32,2	18,5
Irteerak	0,6	2,7	3,7

Kopuru osoaren portzentaiak (Sanchez, 1995b)

Garapen bideko herrialdeetara zuzendutako inbertsioei dagokienez, azken hamarkadetan emandako bilakaera ez da oso onuragarria izan. Izan ere, 1975ean herrialde hauek inbertsio atzeritar zuzen osoaren %29,3 eskuratzen bazuten, 1985ean datua %23,3ra jaitsi zen, 1988-92 epealdian %21era iritsi zelarik (UNCTAD, 1996). Nazioarteko inbertsioen banaketa, beraz, ez da oso orekatua ez mundu mailan ezta garapen bideko herrialdeen artean ere. Gehiengo herrialde industrializatu bakan batzuetara, eta baita ere industrializazio berriko Latinoamerikako eta Asiako ekialdekoetara, Txina barne, zuzentzen da. Errealitate hau isladatzeko beste datu adierazgarria hona hemen daukaguna: 1981-91 tartean AEB, Kanada, Europar Batasuna, EFTA, eta Japoniak IAZ-en %75 erakartzen bazuten, herrialde hauei aldagai honi begira dauden Hirugarren Munduko hamar indartsuenak gehituz gero, (Singapur, Mexiko, Txina, Brasil, Malasia, Hong Kong, Argentina, Tailandia, Egipto eta Taiwan), datua kopuru osoaren %91,5era pasatzen da (Hirst eta Thompson, 1996).

Latinoamerikaren kasuan, kanpotik heldutako inbertsioak Argentina, Brasil eta Mexikora (manufakturgaietan), Txile eta Perura (meatzaritza), edota Venezuela eta Kolonbiara (petrolioan), batez ere, daude zuzenduta; baina 80eko krisialdiarekin batera fluxu hauek behera egin zuten, merkatu handi hauen barneko eskaria gutxitu eta eurekiko kapitalak zuen interesa desagertu egin zelako. Asia aldean barneko kontzentrazioa egoteaz gain, garapen bideko beste ekonomia guztiekiko ere nahiko metaketa adierazgarria ematen da. Horrela, 1996an Hirugarren Mundua delakora zuzentzen ziren inbertsio atzeritar zuzen guztietatik 2/3 Asian pilatzen ziren (UNCTAD, 1997d).

Inbertsio hauek, hortaz, herrialde jakin batzuetan kokatu dira, horretarako irizpideak herrialde bakoitzaren ezaugarrien arabera izan direlarik: Txina, Indonesia eta Tailandian kapitalak merkatu handi hauen eskaria bilatzen du; Hong Kong, Malasia, Singapur, Taiwan eta Hegokorean esportazioetarako manufaktura duten kostu merkea da erakargarritasuna sortzen duen faktorea; Indonesia edo Malasian, berriz, petrolio eta beste baliabide natural gehiago dira inbertsio zuzenetarako pizgarriak. Bereziki azpimarratzekoa da Txinaren kasua, gaur egun garapen bideko herrialdeen artean Inbertsio Atzeritar Zuzen (IAZ) gehien jasotzen duena bera izanik.

Afrikari dagokionean, kanpoko inbertsio zuzenen kontzentrazioa oso altua da ere (Argelia, Kamerun, Egipto, Nigeria, eta Tunisiak kontinente osoaren %90 eskuratu zuten 1975-85 bitartean) dirua erakartzeko arrazoi nagusia petrolioaren ustiapena izanik. 1995ean kontzentrazioarako joera horiek mantentzen ziren, Nigeria eta Egipto IAZ-en jasotzaile nagusiak izanik, euren atzetik Maroko, Tunisia, Angola eta Ghanak osatutako beste multzo bat zetorrelarik. Afrikako gainontzeko herrialdeetan mota askotako sustagarriak eskainita ere, egiturazko krisialdi sakonean murgilduta dagoen kontinente honen gehiengo baterako inbertitzaile atzeritarren aurrean erakargarria bihurtzea gero eta lan neketsuagoa bilakatzen ari da. Errealitate honen adierazgarri gisa, honako datu hauek ditugu: 1986-90 tartean Afrikari

zegokion garapen bideko herrialdeen IAZ-aren portzentaia %11koa izan zen, eta 1996rako proportzio hori, berriz, %3,8ra besterik ez zen heldu (UNCTAD, 1997d).

6.3. Lan merkatua

Aurrerago adierazi bezala, jarduera ekonomikoaren esparru honetan liberalizazioaren aldeko joera argirik ez dela eman azken aldi honetan esanda dugu. Salbuespen bakarra Europar Batasunaren inguruan merkantzia, kapital eta baita ere lanekuaren mugikortasuna, teorikoki behintzat, bermatzen duten hitzarmenen kasua litzateke. Baina ez dugu ahaztu egin behar, hau nazio-estatuaren gaineko bloke erregionalen inguruan eraikitzen ari den egitasmo jakin batean kokatu behar dela eta, beraz, joera orokor eta zabal baten adierazgarri modura ez duela balio.

Nazioarteko lan merkatuaren mugikortasun falta teoria ekonomiko merkatuzalearen koherentziari kalte egiteaz gain, etikoki kritikagarria ere badela esan daiteke. Lanekuaren mugikortasuna nazioartean oso era zorrotzean kontrolatuta badago ere, kale mailan jendeak nahiko logikotzat hartzen du egoera hori. Testuinguru hurbilago batean, aldiz, langileen mugikortasunerako trabak jartzea lotsa emateko modukoa irudituko litzaiguke. Alegia, imajina dezagun hiri, eskualde edo hiri jakin batzuk sortzen direla estatu-nazio baten barruan errenta maila altua dutenentzat eta beste guztiei sartzea eragotzi egiten zaiela, edo oso baldintza zorrozpean baimendu. Printzipioz, mota horretako diskriminaziorik inongo gizartek ez luke onartuko, eta beste herrialde guztien sostengua edukiko luke gainera jarrera honek. Egoera hori planeta osoa erreferentzia gisara planteatzen dugunean, berriz, oso harrigarria bada ere, ez omen diogu honi ezelango eragozpen etikorik ikusten.

6.4. Multinazionalen eta teknologiaren hedapena

Enpresa transnazionalen sorrera, aurrikustekoa denez, oso zentralizatuta dago Iparreko herrialde jakin batzuetan. Izan ere, herrialde industrializatu nagusietan (AEB, Frantzia, Alemania, Japonia eta Erresuma Batua) sortutako transnazionalak atzerriko inbertsio zuzen guztien %70 burutzeaz gain, mota honetako enpresa guztien ia erdia osatzen dute (Sanchez, 1995b). Periferian sortutako multinazionalak gero eta ugariagoak bihurtzen ari dira ere, baina prozesu hau batez ere “NIPs” delakoetara, hau da, Industrializazio Berriko Herrialdeetara⁹ mugatuta geratzen da. Herrialde aberats jakin batzuetan sortzen dira transnazionalak, beraz, oraingoan ere kontzentrazioa eta bazterketaren arteko dikotomia nagusi izanik.

Teknologiari dagokionez, lehenago aztertutako ezaugarriak eta dinamikak oso lagungarriak izan daitezke merkantzia eta bitartekoa batera den ondasun honen mundu mailako banaketa, eta bere merkatuen itxura, nondik norakoak diren ulertu ahal izateko. Hori dela eta, teknologia maila altuko merkatuetan izaera oligopolikoa ezaugarri nagusia dela ulertterraza den bezala, banaketa geografikoa batere orekatua ez dela edonork imajinatzeke modukoa ere bada.

Teknologiaren hedapen eta transmisioa OCDEko herrialdeetan oso sakona izan den bitartean, Hegokoetara ia ez da heldu, “industrializatu berriak” deritzen ekonomien salbuespenarekin. Teknologiaren transmisioa nazioarteko inbertsio zuzenei oso lotuta egon denez, hauek 80eko hamarkadan oso gorakada nabaria izan bazuten ere, OCDEko herrialdeek sortuta eta horietara zuzenduta egon ziren gehienbat. Era honetan, inbertsio hauen eraginez,

⁹ Kasu honetan Hegokorea, Brasil, Txina, Hong Kong, eta Taiwan dira enpresa transnazional gehien sortu dituztenak garapen bideko herrialdeen totaletik %76 osatuz 90eko hamarkadaren hasieran.

baina baita euren arteko lankidetzeta eta konkurrentziari esker, herrialde hauen artean ahalmen teknologikoa apurka-apurka parekatzen joan da.

Oraintsu esan bezala, ezin ditugu prozesu honetatik kanpo utzi azken hamarkadetan nazioarte mailan hain lehiakorrak izan diren “NIPs” izenekoak. Horrela, arlo teknologikoan aurrerapenik aipagarrienak izan dituztenak, batez ere, “Lau Herensugeak”, India, Brasil, Malasia, Tailandia, Filipinak eta Indonesia izan direla azpimarratu beharra dago. Hegoko gainontzeko herrialdeetan, aldiz, egoera oso bestelakoa da, Latinoamerikako herrialde askotan teknologiaren hedapena motela izanik eta Afrikako gehienetan batere gabea. Egoera honek gaur egun ekonomia batzuen eta besteen artean ematen diren alde ikaragarriak agerian uzteaz gainera, etorkizunean bazterketa horretatik ateratzeko ahalmena nabarmenki murrizten du.

7. Tamaina horretako elkarmenpekotasun eta zabaltzearen esperientzia berria ote?

Nazioartera zabaltzeko joera kapitalismoaren sorreratik bere hedapenerako beharrezkotzat hartu den tresna nagusietako bat izan da. Izan ere, mende honetako gerren arteko tartea kenduta, ziurgabetasuna eta nazioarteko merkataritza harremanen beherakada nagusi izan zirelako, kapitalismoak nazioartera jotzeko izan duen grina konstante bat izan dela esan daiteke. Egun, berriz, sistema hau etapa berri eta desberdin baten barruan dagoela ulertarazi nahian, internazionalizazioaren orde, globalizazio hitza eransten diogu gure hiztegi partikularrari. Eta kontzeptu berri honekin batera datorkigun ideia ondokoa hau da, inoiz egon ez garen egoera baten aurrean gaudela.

Oraintxe ikusiko dugun bezala, atzera begirako konparazioak egiten direnean Lehenengo Mundu Gerratearen aurreko hamarkaden egoera hartzen da erreferentziatzat. Hala eta guztiz ere, batzuek XV. mendera arte atzera egiten dute globalizazio prozesuaren lehenengo aurrekariak aurkitzeko (Ferrer, 1996). OCDEko herrialdeen kasua aintzat hartuz gero (eta ez dezagun ahaztu hauexek direla Industrializazio Berriko Herrialdeekin batera gehien esportatzen dutenak), 80ko hamarkada amaitzean zegoenean Lehenengo Mundu Gerratearen aurreko BPGrekiko esportazioen portzentaiak iritsi gabekoak ziren¹⁰. Datuak eskuragarri dauden 17 herrialde industrializatuentzat BPGarekiko esportazioak %12,9koak ziren 1913an, 1993rako datua %14,5ean kokatzen zelarik¹¹ (PNUD, 1997). Honek guztiak neurri batean zalantzan ipintzen du merkataritza jardueraren inguruan zabaldua dagoen uste hori, hau da, merkatuak inoiz baino zabalagoak direnez, nazioarteko merkataritza inoiz baino hedatuago dagoela dioena.

Kapitalaren mugikortasunari dagokionean ere badaude zenbait lan 1914 baino lehenagoko garaiekin konparazioa egin eta gero, orduan ematen zen zabaltze mailara oraindik ere heldugabeak garela diotenak. Era horretan, Robert Zevinen esanetan, zenbait finantza merkatu estatalen egoera aztertu eta gero, titulu atzerritarren proportzioa merkatu estataletan 1. Mundu Gerratearen aurrekoa baino txikiagoa da azken aldian. Ildo honetatik doan beste datu bat ere badaukagu: 1905 eta 1914 bitartean Britainia Handian kapitalaren esportazio netoa errenta

¹⁰ Esportazioei dagozkien datuak termino nominaletan edo errealetan adieraziz gero, emaitzen arteko aldeak nabariak dira. Aldagai errealetan neurtuta, esportazioen garrantziak handiagoa ematen badu ere, Sutcliffe eta Glyn-ek aldagai nominalak erabiltzearen aldeko apustua egiten dute, esportatzen diren ondasunek duten prezioen hazkundera beste guztiena baino txikiagoa dela argudiatuz.

¹¹ Mendearen hasierarekiko konparazioak ohizkoak bihurtu badira ere, estatistika horietan agertzen diren herrialde industrializatuen egoera 1. Mundu Gerratearen aurreko garaiekin zenbateraino den alderatzekoa planteatu beharra dago. Era berean, eta datu hauen baliagarritasuna neurri batean kolokan jarritz, Europar Batasunaren barne merkataritza alde batera utzita aurrerago egin dugun legez, herrialde industrializatu horien datuetatik bakoitzaren eremu kolonialaren barruko merkataritza kentzea ere proposa liteke.

nazionalaren %6,5era iristen zen, eta egoera hau ez da berriro eman inongo herrialde industrializatuan, Japonia barne, ez 80eko ezta 90eko hamarkadan ere (Wolf, 1996).

XIX. mendearen bukaera eta XX.aren hasiera gaur egungo garaiekiko konparazioetarako erreferentzia modura hartzen dutenen artean UNCTAD erakundea bera agertzen zaigu, bi sasoiaren arteko nolabaiteko parekotasunak egon badaudela adierazten duelarik¹². OCDEren arrimuan Maddisonen eskaintako datuetan oinarrituta, UNCTADen 1997ko “Trade and Development Report” txostenean, orain bezala, garai haietan ere joera nagusia herrialdeen arteko dibergentziarakoa zela ondorioztatzen da¹³.

Laneskuaren mugikortasunaren kasuan interesgarria izan daiteke begirada bat botatzea hainbat mendetako historiari. Mendeetan zehar ezagututako biztanleriaren mugimenduak, hainbat inperiok bultzatutakoetatik hasita, ez dira gutxi ezta nolanahikoak izan. Gaur egungo edozein herrik beste kultura eta herriekiko nahasketa ugari eta populazioaren mugimenduak ezagutu ditu. Amerikako aurkikuntzak, edo Asiarako edo Afrika hegoalderako bideen irekierak oso migrazio prozesu jendetsuak zabaldu zituzten. Kapitalismoaren sorrera eta garapenarekin batera migrazio korronteak gehitu egin ziren, eta XVIII. mendearen bukaera aldera hasita, XX. mendearen erdira arte migrazio mugimendurik aipagarrienak suertatu ziren, AEB, Latinoamerika, Ozeania, eta Afrika hauen helmugak izan zirelarik (Palomares, 1981):

- AEBetan 1790tik 1950era 40 milioi atzerritar aurkitu zutela bizilekua estimatzen da. Europako herrialdeetatik AEBetara bultzatutako migrazioa 1860-1913 epealdian bereziki nabarmena izan zen, 26 milioi etorkin heldu zirelarik. Hasiera batean britainiar eta alemaniarrek izan ziren AEBetarako bidea hartu zutenak, eta 1880tik aurrera eslaviarrak (errusiar eta poloniarrek batez ere) eta latinoak izan ziren nagusi, Lehenengo Mundu Gerratearen ostean nordikoen pisua (suediarrak bereziki) nabaria izan zelarik. Epealdi horretan zehar Asiako etorkinen kopurua ere ez zen makala izan.
- Latinoamerikaren kasuan datuak AEBetakoak baino txikiagoak izan ziren: 1810tik 1950era 12 milioi atzerritar hurbildu ziren zonalde honetara, gehienbat Espainia, Portugal, Alemania eta Italiatik irtendakoak.
- Ozeaniari dagokionez, 1850tik 1914ra arte ematen dira migrazio fluxurik adierazgarrienak, Britainia Handitik bidalitako etorkinen bitartez. 1850ean 400.000 pertsona inguru zeuden kontinentean, milioi bat 1858rako, eta lau milioi 1900. urterako.
- Fidatzeko moduko datuak ez dauden arren XIX. menderako, azpimarratzeko modukoak dira Afrikako hegoaldera holandarrek eta batez ere britainiarrek burututako migrazioak (1850-1914), edo kontinentearen iparraldean batik bat frantziarrek eta italiarrek XIX. mendean zehar eta Lehenengo Mundu Gerratera arte aurrera eramandakoak.

Baina denboran hurbilago etorrita eta mende honetako azken bost hamarkadak aintzat hartuta, baditugu beste zenbait adibide iraganean migrazio fluxuek izan duten garrantziaren adierazleak direnak. Mende honen bigarren erdian Europako mendebaldea helmugatzat zuen populazioaren lehenengo mugimendu aipagarria gauzatu zen. Gerraren osteko hazkunde

¹² Bairoch eta Kozul-Wright-ek 1996an egindako lanean, aldiz, gaur egungo nazioarte mailako ekonomiaren hainbat ezaugarri berriak ez direla onartuz, ez dute onartzen ematen 1913. urtearen aurreko hamarkadekin askotan egiten den parekatze hori, merkataritzaren liberalizazioa eta Estatuaren garrantziaren gainbeherakada garai horretako ezaugarritzat ezin direla hartu argudiatuz.

¹³ Globalizazioa eta ekitate faltaren arteko loturak Jeffrey G. Williamson-en 1997ko lan batean daude oso sakonki aztertuta, 1914aren aurreko hamarkaden eta mende honetako azkenekoaren arteko konparazioa irizpide nagusitzat hartzen duelarik.

ekonomikoa aprobetxatzeko asmotan, Afrikako iparralde, Karibe, Turkia, Jugoslavia ohia, Espainia eta Portugaldik migrarien irteera nabarmena ezagutu zen (latinoamerikarren fluxua AEBetara edo asiarrena AEB, Ozeania eta Europara aipatzekoak dira ere). Hala ere, 70eko hamarkadaren hasierako krisialdiarekin batera, gauzak okertzen hasi zirenean, ateak itxi egin zitzaizkien berriro etorkinei.

Beste migrazio korrante handi bat 1973ean hasi zen Golkoko herrialde petrolio esportatzaileetarantz Ekialde Hurbiletik eta Asiako Hego eta Hego-ekialdetik (Egipto, India, Pakistan, Hegokorea edo Filipinak aipagarrienak zirelarik). Munduko beste herrialdeetan petrolioaren prezioak arazoak sortu bazituen, zonalde honetan etekinen gorakada eta lanekuaren erakarpena eragin zituen. Petrolioaren prezioak maila altu batean mantendu ziren bitartean migrarien korrante horiek bere horretan jarraitu zuten, baina 80eko hamarkadaren lehenengo urteetatik prezioek beherako joera hartu zutenean, migrazioaren pisua ere gutxitzen joan zen.

Azken aldi honetan, 80eko hamarkadan, emandako beste migrazio prozesu nabaria AEBetara zuzendutakoa da, populazioaren irteera puntuak Ertamerika eta Asiako ekialdea izanik¹⁴. Epealdi honetan Australia eta Kanadara aldera zuzendutako fluxuak ere ez ziren nolanahikoak izan. Egun ere migrazio mugimendu horiek oraindik indarrean daudela esan dezakegu, baina joera hori eragozteko asmoz neurri desberdinen aplikazioa gero eta gehiago ugaritzen ari da.

Bukatzeko, Europako mendebaldearen inguruan osatzen ari den beste migrazio gune bat aipatzekoa da ere. Honen abiapuntua 1989an kokatu beharra dago, harrez geroztik herrialde batetik bestera mugitzeko askatasuna ustez bermatzen zuten legeen aplikazioa indarrean ipini zelako. Hala ere, lehen adierazi bezala, lan merkatuaren gaineko liberalizazio prozesu honek globalizazioarekin baino maila erregionalean osatzen ari den integrazio egitasmo jakin batekin daukala zerikusia esan beharko genuke.

Azken 50 urteetako historian, hortaz, migrazio prozesu ugari behin-behinean zabaldu badira ere, hau da, baldintza ekonomikoek horretarako aukera eman duten bitartean, ezin dugu pentsatu, ezta gutxiagorik ere, lan merkatua mundu mailan zabalik dagoenik. Era honetan, kualifikazio gutxiko lan merkatuan globalizazioa zientzia fikziozko gidoieta soilik aurki daitekeen egoera dela esan beharra dago. Lanesku honen mugikortasuna berez oso txikia bada, azken urteetan agerian geratzen ari diren joeren arabera, gero eta txikiagoa bihurtzen ari da¹⁵.

Alde horretatik, lehen aipatutako datuek agerian uzten duten legez, XIX. mendearen bukaera aldera eta XX. hasieran herrialde batetik bestera mugitzeko gaur egun baino eragozpen

¹⁴ 1980eko hamarkadan 7.338.000 legezko etorkin sartu ziren AEBetan. "Ez-legezkoen" gaineko estimazioa kontuan hartuta guztira 10 milioi inguru sartu zirela kalkulatzen da (UNFPA, 1993).

¹⁵ Hala eta guztiz ere, badago migrazio mugimenduen globalizazioaz ere hitz egiten duenik. OCDE delako erakundeak 1992an argitaratutako "Trends in International Migration" izeneko txostenean ondasun eta zerbitzuen merkatuan legez, laneskuaren mugikortasuna dimentsio global bat hartzen ari dela baieztatzen da. Ideia honen argudio nagusia zera da, kontinente guztiak dinamika honetan murgilduta daudela eta nolabaiteko dibertsifikazioa ematen ari dela. Txosten berean, aldiz, mugimendu hauen joerarik nabarmenena osatzen ari diren bloke ekonomikoen arabera ulertu behar dela onartzen da. Azpimarratu beharra dago ere nahiko kontraesan nabarmena ematen dela orain aipatutako ikuspegiren eta erakunde honek berak 1997ko izenburu bereko txostenean agertzen dituen zenbait daturen artean. Izan ere, azken lan honetan OCDEko herrialdeetan azken urteetan indarrean jartzen ari diren legedi zorrotzen berri ematen da. Era horretan, helburu nagusia etorkinen sarrera galaraztea izanik, 1994-97 epealdian hainbat herrialde industrializatuak mota honetako neurriak hartzeari ekin zioten, besteak beste, Luxenburgo, Belgika, Austria, Holanda, Alemania, Suitza, Kanada, Australia, AEB edo Japonia aipatzen direlarik.

gutxiago zegoela baieztatu genezake. Filosofia ekonomiko liberalaren barruan oso arrazoizkoa ematen ez duen errealitate hau justifikatzeko mota askotako argudioak entzuteko parada izaten dugu, kultura eta hizkuntzaren defentsatik hasita, krisialdi ekonomikoari lotuta doazenekin amaitzeko.

Askotan herritar xumeari sinestarazi nahi zaio zeozelango inbasioa ematen ari dela Hegoko herrialdeetatik ateratako migrarien aldetik. Baina datuak oraingo honetan ere oso esanguratsuak dira: 1990an Europar Batasunean zeuden migrarien kopurua biztanleria osoaren %4ra besterik ez zen heltzen (UNFPA, 1993). Geroxeago irtenbide gisara aipatuko dugun herritartasun unibertsalaren kontzeptuaren inguruan pixkanaka-pixkanaka sartzen joateko mundu mailan hedatu beharreko eskubideetatik hitz egin beharko genuke kasu honetan, besteak beste nork bere bizilekua aukeratzeko askatasunarena ahaztu ezin dugularik.

8. Elkarmenpekotasuna al da egoera hau adierazteko hitzik aproposena?

Elkarmenpekotasun honen inguruan, aipatu beharko genuke ez dakigula zenbateraino erabil dezakegun hitz hau Hego eta Iparraren arteko harremanak aztertzerakoan, are gutxiago, garapen bideko herrialdeen artean gehienek gero eta indar gutxiago dutenean nazioarteko harreman ekonomikoetan. Berbaren bat aipatu behar izatekotan, “menpekotasuna” hainbat herrialderen egoera isladatzeko aproposagoa ematen du. Elkarmenpekotasunerantz doan dinamika bat zabalik badago, hau herrialde industrializatuen artean ematen dena izango da, jokoaren arau berrien arabera, ekonomia hauek baitira zenbait alorretan muga gutxiago izango dituen mundu honetan besteekin batera lehiatzeko moduan egongo direnak, eta horrexegatik hain zuzen, prozesu hau elkarmenpekotasun terminotik ulertuko dutenak. Beste askorentzat, aldiz, isolamendua edo bazterketa da gaur egungo nazioarteko harreman ekonomikoen testuinguruan euren indar koerlazioen arabera jasotzen duten gauza bakarra.

Ekonomi teoriak dionaren arabera, harreman ekonomikoen liberalizazioak ustez bizitza mailak berdintzeko joera eskaintzen du, denoi arau berdinekin jokatzeko aukera ematen dienez, zuzentasun kutsua ezartzen duelarik. Teoriatik errealitatera zelako tartea dagoen ikusteko, aldiz, biztanleriaren %20rik aberatsena eta pobreena alderatzen dituzten datuei eman diezaiegun begiradaxo bat: horrela ratio hau 1960ean 30etik 1erakoa bazen, 1994an 78tik 1erako mailan kokatu zen (PNUD, 1997).

Harreman ekonomikoen zabaltzea aipatzen denean geure buruari galdetu beharko genioke norentzat ematen den zabaltze hori, edo noren esku dagoen horren onurak aprobetxatzea aberats eta behartsuen arteko diferentziak areagotzen ari diren mundu honetan, geroz eta handiago bihurtzen ari den populazioaren zati bat baztertuta utziz. Ikuspegi honetatik, beraz, arlo ekonomikoan mundu mailako nolabaiteko zabaltze bat ematen ari dela, eta egoera hau edozein herrialde eta gizabanakoarentzat mesedegarria dela ulertzea, lan benetan zaila bihurtzen da.

9. Nazio-estatuaren erreferentzia gaindituta al dago?

Globalizazioaren inguruko analisi gehienetatik estatu-nazioa erreferentzia moduan desagertzen ari dela, edo marko hori handiagoa den beste batek gainditu duela ondorioztatzen da, arlo ekonomikoan zein politiko eta sozialean. 50 eta 60eko hamarkadetan, hazkunde tasa handiak eman zirelarik, Estatuaren garrantzia oso nabarmena izan zen arlo ekonomikoan, keynesiarren ekonomi teoriarik eta horretatik ateratako proposamenetan oinarrituta. Bere eginkizun nagusien artean, egonkortze politiken bitartez, hazkunde ekonomikoa bultzatzea eta arlo sozialean gutxieneko ongizate maila bermatzea biztanleria osoarentzat, birbanaketarako tresna desberdin martxan jarritz. Jakina denez, azken ezaugarri honetatik datorkio Estatuaren eskuhartzea ardatz modura hartzen duen sistema honi bere izena, Ongizate Estatua alegia.

Gaur egun aldiz, nazioarte mailan ezezik, estatu bakoitzaren barruan zabalduetako liberalizazio prozesua hau guztiarekin amaitzen ari dela esan ohi da. Hasieran aipatutako ekonomi politiken alorrean ematen ari den homogeneousunarako joerak zeresan handia du dinamika honekin, zeren eta gobernu gehienetan inplementatzen ari diren politiketan merkatuari gero eta bide gehiago zabaltzen ari zaizkio, Estatuaren pisua, horren ondorioz, apurka-apurka beherantz doan bitartean. Beste aldetik, sektore pribatuaren esku geratzen ari diren jarduera ekonomikoak gero eta ugariagoak dira, gobernu gehienetan pribatizazioaren aldeko jarrera gailentzen doan neurrian.

Honez gain, sortzen ari diren integrazio prozesu desberdinetan argi ikusten da gobernuak dinamika horretan sartu nahi izanez gero, arlo batzuetan amore eman beharko dutela eta erabakitzeke ahalmena estatuen gaineko erakunde batzuen esku utzi beharko dutela, euren subiranotasunaren zeozelango galera jasan behar izanez ezinbestean. Baina integrazio bloke bakoitzean ematen ari den bateratze eta konbergentziarako joerek multzo horren barruan berdintasuna edo homogeneousuna faboratzen duten arren, aldi berean, beste guztiekiko diskriminazioa bultzatzen dute, eta honek elkarmenpeotasun eta globalizazioarekin baino, batzuek besteekiko duten menpeotasunari lotutako dinamikarekin zerikusia duela ohartarazi beharra dago.

Hala eta guztiz ere, nazioarte mailan badago beste joera bat gobernuen zeregina neurri handi batean baldintzatzen duena, eta hori finantza merkatuen jardura da. Nazioarteko kapitalen mugimenduak gero eta askeagoak eta ugariagoak dira, praktika espekulatiboen bidez egoera ezegonkorak sor daitezkeelarik. Horrela gobernuak garai bateko neurriak (politika fiskal eta monetaren ingurukoak) erabakitzeke eta martxan jartzeko ahalmena mugatu egiten zaizkie, dinamika eta aldagai batzuk euren muga geografikoetatik kanpo erabakitzeko direlarik. Hori gutxi balitz, egoera berri honetan finantza krisialdiak lehen baino errazago suerta daitezke aktiboen prezioek dituzten gorabeheren edo dibisen kotizazioek duten ezegonkortasun handiagoaren eraginez, mundu osora lehen baino arinago hedatu ahal izanez horrela.

Honez gain, multinazionalen erabakien aurrean gobernuak askotan topatzen dituzten mugak eta murriztapenak ez direla nolanahikoak ere aipatzekoa da. Izan ere, askotan gobernuak eskuak loturik geratzen dira multinazionalen herrialde batetik alde egiteko erabakia hartzen dutenean, euren ihesak normalean sortzen duen langabezia eta egonezinari aurre egiteko bitarteko gehiegirik izaten ez dutelako.

Honek guztiak, baina, ez du esan nahi azken hamarkadetan hedatzen ari den nazioarteratzeko joera honen barruan estatu-nazioek zeregin handiegirik ez dutenik. Izan ere, lehenengo eta behin estatu guztientzat egoera hori ez dela era berean gauzatzen argitu beharra

dago. Nazioarte mailako liberalizazio politika batek izan ditzakeen efektu kaltegarrien aurrean, estatu batzuek eta besteek duten ahalmena horiek arintzeko, edo ahal badute ekiditeko, ezin da pentsatu inondik inora berdinak ezta antzekoak direnik. Hori egiaztatzeko modurik onena zera da, nazioarteko erakundeetan batzuen eta besteen proposamenei egiten zaien kasua, edo foro horietan bakoitzak presionatzeko duen ahalmena aztertzea. Mundu mailan AEBen kasua oso adierazgarria den bezala, hurbilago etorrira, Europako Batasunaren barruan ere Alemaniak edo Frantziak duten pisu espezifikoak ezin da alderatu Espainiak edo Portugalak dutenarekin. Ahal dutenek, beraz, segituko dute euren indarra erakusten eta erabiltzen euren interes partikularrak arriskuan agertzen diren bakoitzean.

Kanpotik etor daitekeen konpetentziaren aurrean edo gobernuek izan dezaketen subiranotasunaren galerari begira, estatu-nazio batzuek izaten dituzten errezeloek lagun diezagukete ulertzen globalizazioranzko bidean agertzen diren trabak ez direla batere samurrak. Izan ere, aditu batzuen ustetan gaur egun kapitalismoa erabat globalizatuta egoteko dagoen muga bakarra estatu zentralisten esistentzia da, honek babes neurri, legedi eta ekoizpenerako baldintza desberdinen bitartez (soldatak, zergak, lanaren inguruko arautegia) mundu osora zabaltzeko bidean dagoen ekonomiari etengabeko oztupoak jartzen dizkiolako (Vidal Villa, 1996). Britainia Handiak Europarekiko historikoki izan duen jarrera ezkorra egoera honen adibide gisa har daiteke; mundu mailan AEB, Japonia eta Batasun Europarraren artean nekazaritza, industria, eta zerbitzuen alorretan dauden tirabirak ere aipatzekoak dira globalizazioak aurkitzen dituen trabez hitz egiterakoan. Jarrera hauen bidez Estatuak nahi dutena zera da, euren biztanleriaren interesak, edo behintzat honen zati batenak, defendatzea. Gobernuen mota honetako eskuhartzeko ahalmena zenbat eta handiagoa izan, mundu mailako ekonomian planteatuko den konkurrentziak hainbat gutxiago izango luke enpresa artekotik, harreman ekonomikoek nazioartekoak izaten jarraituko luketelarik.

Beste aldetik, gobernuek oraindik daukaten ahalmena euren ekonomi politikak aurrera eramaterakoan ez ditugu gutxietsi behar. Herritar xumeari askotan sinestarazten zaion ez bezala, globalizazioa ez da zerutik jausita datorkigun egoera bat, hainbat arlotan gobernuek hartutako erabakien ondorioa baizik. Horrela azken hamarkadetan hartutako neurriak ildo horretakoak izan diren bezala, aurrerantzean horren kontrakoak izan daitezkeela ere onartu beharra dago, hasiera batean aipatu dugun globalizaziori lotutako ekidinezintasun sentimendua ezeztatuz. Egun ia ezinezkotzat jotzen den bigarren testuinguru honetan egotea litekeena da, are gehiago lehian aritzen diren potentzia nagusien arteko gatazkak inoiz egoera larriago batean sartuko balira (Japonia, AEB eta Mendebaldeko Europaren artean merkataritzaren alorreko ika-mikak ez dira berriak eta etorkizunean ere, orain arte bezala, suerta daitezke zalantzarik gabe).

Hau guztiaz aparte, ezin dugu ahaztu gizarte, politika eta kulturaren alorretan estatu-nazio bakoitzeko berezitasunak nabarmenak direla, eta honek ere arlo desberdinetan ematen ari den internazionalizazioaren dinamikari traba eta oztupo ugari jarri eta jarriko dizkiola. Lan harremanen eta gizarte politikaren inguruko arauketa bereziki, gaur egungo estatuen gainean geratzen den funtzio nagusietako bat dela esan daiteke (Zabalo eta Zurbano, 1998). Globalizazioa eragozten duen dinamika honek are indar handiagoa hartzen du hainbat estatuen barruan estaturik gabeko nazioen sentimendu abertzaleen berpiztea ematen ari den historiaren une partikular honetan.

Izan ere, Europar Batasunean legez, alde batetik, estatuen gaineko erakunde eta eremu berriak sortzen ari diren bitartean, estatu-nazioek erabakitze ahalmena nolabait galduz, beste aldetik, herrialde askotan erabaki eta administrazio guneak gero eta hurbilago ikusi nahi ditu jendeak, eta errebindikazio hauek norberaren kultura, hizkuntza eta nortasunari lotuta joaten dira

normalean. Era honetan, gero eta ageriago geratzen ari da estaturik gabeko nazioen arazoa ere oztopo larria izan daitekeela arlo ekonomikoan gauzatzen ari den nolabaiteko zabaltze prozesu honetan, nazio bakoitzak, estatu askok egin eta oraindik egiten duten eran, herriaren interesak babesteko tresnak euren esku eduki nahi izango baitituzte.

10. Globalizazioa edo dena delakoaren ustezko onuragarritasuna

Ez da erraza nazioarteko erakunde batzuen baikortasunarekin bat etortzea merkatuen liberalizazioak ekar ditzakeen onurak eta abantailak ebaluatzerakoan¹⁶. Errenta mailari begira herrialdeen arteko tartea zabalduz doan arren, Nazioarteko Moneta Fondoak, besteak beste, jarraitzen du esaten merkataritzaren zabaltzea eta errenta per kapitaren hazkundearen arteko erlazio zuzena dagoela. Honen ustez, ekonomia irekiak merkataritzaren hedapenaz aprobetxatzeko baldintza hobeagotan daude, azkenean horrek inbertsio zuzenen erakarpina erraztuko duelako (FMI, 1997). Baina ekonomiaren inguruan ez dago aditu bat zertan izan beharrik merkatuaren dinamikak, batez ere, indartsuari egiten diola mesede jakiteko. Ekonomiako sarrera testuliburuek ere Estatuaren eskuhartzerik gabeko merkatuak errentaren aldetiko desberdintasunak ugaltzera eramaten duela adierazten dute, eta errealtateak ere, batzuek globalizaziotzat hartzen duten fenomeno honen ondorioz, egoera bera sortzen dela erakusten du.

Nazio Batuen inguruan lan egiten duten zenbait erakundek globalizazioaren efektuen gaineko gogoeta ugari egin dituzte azken aldi honetan. Hauen artean, nonbaitetik hastearren, Gizarte Garapenerako Ikerketa Institutuak, UNRISD delakoak, 1995eko Kopenhageko gailurrerako prestatutako txostena aipatu beharko genuke. Honetan arlo sozialean ematen diren hainbat hutsune eta tentsioez hitz egiten da, nazioarte mailako finantza erakundeek arlo honekiko izan duten axolagabekeria argudiatuz. Izan ere, Nazioarteko Moneta Fondoak eta Munduko Bankuak bultzatutako doikuntza politikari adjektiboak jartzerakoan penagarria hitza erabiltzen du txostenak, erakunde hauen lanak gizarte mailan izandako ondorio kaltegarriak agerian utzi guran.

UNCTAD izeneko erakundeak 1980eko hamarkadaren hasieratik aurrera ematen den ekitatearen aurkako joera azpimarratzen du bere 1997ko txostenean¹⁷, lehenago ere datu batzuen bitartez adierazita geratu den bezala. Afrika edo Latinoamerika bezalako adibideak hauen artean bereziki esanguratsuak dira. 1965etik 1995era Afrikako batezbesteko errenta per cápita OCDEko herrialdeena erreferentziazat harturik, %14tik %7ra pasatu zen; Latinoamerikaren kasuan 1979-1995 tartea hartuta, portzentai horren bilakaera %36tik %25erakoa izan zen. Modu honetan, erakunde honek errenta mailarekiko gauzatzen ari den dibergentziari garrantzi berezia ematen dio, globalizazioa delakoaren ondorioak aztertzerakoan.

PNUD delakoak ere bere 1997ko txostenean puri-purian dagoen globalizazioaren gaiaren inguruan hausnarketa batzuk egin ditu. PNUDe planteatzen duen eran, globalizazioak irabazle eta galtzaileak sortzen ditu, behartsuenak diren herrialdeen eta gizarte taldeen interesen defentsa prozesu honetatik erabat kanpo geratzen direlarik. Txostenean adierazten den modura, ekonomikoki indartsuenak eta dinamikoenak izango dira globalizazioaren onurak jasoko dituztenak. Ildo honetatik doa aditu askoren analisisa, globalizazioa kapitalismoaren etorkizuna

¹⁶ Ekonomia merkatuzale batek dituen abantaila eta onurak azpimarratzerakoan Nazioarteko Moneta Fondoak, Munduko Bankua edota GATTen ordezkoa izan den OMC delakoa, alegia, Munduko Merkataritza Erakundea, dira ideologia honen bozgoragailu lana betetzen duten erakunde nagusiak.

¹⁷ Erakunde honetako kidea den Anthony Woodfielde 1996an idazten zuen eran, desarauketa eta liberalizaziorako politikak ez dira inondik inora neutralak eta babes soziala sustatzen duten neurri konpentsatzaileak guztiz beharrezkoak dira, arlo sozialean globalizazioak sortzen dituen kalteei aurre egin ahal izateko.

ziurtatzen saiatzeko formula bat dela esaten dutenean. Baina estrategia hau herrialde kapitalista “garatuak” munduaren ardatz gisa jartzen ditu, beste guztiak modu batean edo bestean hauekiko kokapen jakin bat hartuta, horrek guztiak menpekotasuna eta bazterketaren bidez arazo ekonomiko eta sozial larriak eragiten dituelarik (Dibaja, 1997).

Herrialde industrializatuetan ere, Ongizate Estatuaren desegituraketarekin batera errentaren banaketa gero eta modu zuzengabeen burutzen ari da, gizarte talde batzuen eta besteen polarizazioa areagotuz. “Garatutzat” hartzen den AEBetako ekonomian, adibidez, 20 milioi txiro baino gehiago daudela estimatzen da (Vidal Villa, 1996). Horrela, errentaren banaketari begira, herrialdeen araberrako egituretan oinarritutako analisiak gero eta balio gutxiago dutela ematen du, pobrezia arazoa Hegoko herrialdeek soilik pairatzen duten izurritea ez dela erakutsiz.

11. Ondorioak

Egia da mende honetako azken hiru hamarkadetan gauzak asko aldatu direla nazioarteko ekonomiari dagokionez, liberalizazio joera desberdinak aurrera eramanez direlarik, gehienbat, merkantzien eta kapitalen mugikortasunaren inguruan. Honez gain, gobernuak bultzatutako ekimenen ondorioz, Ongizate Estatuaren desegituraketa dela eta kapitalismoa ere merkatuzaleagoa ere bihurtu da. Eta azkenik, garai bateko planifikazio zentralerako herrialdeetan emandako aldaketak aipatu beharko genituzke, kapitalismoaren joko araupean gaur egun, trantsiziozkoa izendatu den fase batean daudelarik.

Hau guztia ikusita, sistema neurri batean integratuago dagoela pentsa liteke agian, edo nolabaiteko homogeneotasunerantzko bidea zabaldu egin dela. Baina ideia orokor hori albo batera utzita, eta harreman horietan apur bat sakontzen hasten garenean, globalizazioaren inguruan hitz egiten dugunean zorrotzak izatea eta ñabardurak sartzea zein garrantzitsua den konturatzeko gara.

Hasteko, globalizazio kontzeptu honen inguruan askotan mitifikazio eta irudimen gehiegi dagoela esan beharko genuke. Globalizazio hitzaren atzean mundu mailan erabat integratutako ekonomia bakarra izan beharko genuke, ondasun eta zerbitzuen, kapitalaren, eta laneskuen prezio berdintsuak izan beharko lituzkeena; honez gain, horien guztien mugimenduari dagokionez, inongo eragozpen edo trabarik ez litzateke egon beharko nazioarte mailan, eta zergak eta arautegiak berdintsuak izan beharko lirateke. Argazki honek, begi-bistakoa denez, ez dauka zerikusi gehiegirik azken aldi bizi dugun errealitatearekin.

Merkataritzak zein inbertsioek azken hamarkadetan produkzio mailak baino arinago egin dute gora, Bigarren Mundu Gerratean baino lehenago indarrean zeuden nazioarteko harremanetarako oztipo asko desagertu egin direla azaleraziz. Hori guztia behin onartu eta gero, argi utzi beharra dago ere nazioarteko ekonomia erabat globalki integratuta egotetik oso urrun dagoela. Babes neurri asko erabiltzen ari dira gaur egun oraindik merkataritzaren arloan, batez ere herrialde industrializatuen aldetik, oihala eta nekazaritzaren kasuetan egiten diren salbuespenak edo neurri ez-arantzelarioen aplikazioa aipatzekoak izanik. Laneskuen mugikortasunari begira, beste aldetik, mundu honek globaletik ezer gutxi daukala argi eta garbi dago ere.

Orokorrean hitz eginda, hortaz, nazioarteko ekonomia, globalizaturik egon gabe, merkataritza eta kapitalen fluxuei dagokionean, orain dela 50 urte baino zabalagoa dela onar

daiteke, baina mendearen hasierarekin konparatuz gero horrenbesteko aldea ez dagoela ikusita, ez du ematen fenomeno hau berria edo aurrekaririk gabekoa dela esatea oso egokia denik.

Harreman ekonomikoak globalizatuta ez daudela egiaztatu eta gero, globalizazioaz baino, nazioarteratzeaz edo erregionalizazioaz hitz egiteko komenigarritasuna mahaigaineratu beharrean gaude. Globalizazioa eta erregionalizazioa¹⁸ gauza bera ez direla nabarmena da, baina zenbait adituk bigarrena lehenengoa ukatzen duen prozesu modura ulertzen duten bitartean, beste batzuek epe laburrean globalizazioak duen adierazleetako bat bloke erregionalen gauzatzean datzala uste dute.

Era honetan, lehenengoen planteamendua zera da, mundu global batean bizi ez bagara ere, nazioarteko harremanak gero eta zabalagoak bilakatzen ari direla, lehenengo eta behin inguruko herrialdeekin, etorkizunean globalizaziorantz urratsak ematen jarraitzeko. Beste era batera esanda, gure mundua ez da globala, baina globalizatzen ari da.

Beste batzuen esanetan, aldiz, artikuluko honen ildo nagusiarekin bat eginez, globalizazio hitzak kasurik onenean gehiegikeria adierazten du. Aditu hauen ustez, egun gure aurrean dugun errealtateak globalizazioarekin baino hiru bloke ekonomiko nagusitan (bakoitza bere Periferia partikularrekin lokarri ekonomikoak dituelarik) banatutako munduarekin zerikusi handiagoa dauka. Eta etorkizunari begira, aurrerantzean ekonomia global batera (zentzurik zabalenean) abiatzeko joerarik sortuko denik ere ez du ematen. Gero eta gehiago hedatzen ari diren erregio mailako blokeak gauzatzeko ekimena, besteen aurrean norberaren interesak babesteko jarreratzat¹⁹ hartu behar da, eta horrek beste guztiekiko zeozelango diskriminazioa dakar definizioz, globalizaziorako bideak zailduz.

Artikulu honetan zehar globalizazioaren ustezko existentzia egiaztatzen, edo hobeto esanda zalantzan jartzen, ahalegindu gara, fenomeno honi gertakizunaren izaera eman diogularik. Baina ikuspegi honetaz aparte, globalizazioa egitasmo ideologiko modura ere uler daiteke ere. Alegia, globalizazioa errealtatea interpretatu ahal izateko tresna gisara, baina baita ere “errezeta” modura eta gomendiotzat jo daiteke. Eta proposamen honek gehienbat dakarrena zera da, nazio barruko eta nazioarteko merkatuen liberalizazioa, honek herriaren ongizatean oso ondorio onuragarriak izango dituela argudiatzen delarik ikuspegi honetatik.

Globalizazioa deritzon fenomenoaren inguruan ikuspegi baikorra mantentzen dutenek, bat egiten dute neoliberalismoak bultzatutako dinamikarekin, prozesu hori ekidinezina izateaz gain mesedegarria²⁰ ere badela adierazi nahian. Berlingo harresiaren erorketa gauzatu zenetik,

¹⁸ Bi kontzeptu hauen inguruko gogoeta sakona Sandro Sideriren “Globalization and Regional Integration” izenburuko lanean daukagu. Autore honek erregionalizazioa mundu mailako lehiakortasuna eta elkartasuna lotzeko bidetzat jotzen du.

¹⁹ Begien aurrean dugun argazkitzat ezezik, erregionalizazioa, globalizazioarekin gertatzen den bezala, egitasmo eta errezeta modura ere planteatu daiteke. Alde horretatik, Periferiako herrialdeen egoera sozioekonomiko larriari begira, Björn Hettnek alternatiba gisara lankidetzan eta erregionalismoan oinarritutako planteamendua aipatu beharra dago. Bere esanetan, merkatua ardatz gisa duen globalizazioak sortutako menpekotasun ekonomikotik eta bazterketatik ateratzeko bide bakarra horixe da. Ikuspegi honetatik, beraz, erregionalizazioa eta globalizazioa inondik inora bateragarriak ez diren bidetzat jotzen dira.

²⁰ Peter Martin, Financial Timeseko kazetariaren iritziz, munduratzearen bertuteak benetan apartak dira, hainbat gizarteetan ongizatea hobetzen lagundu duelako. Globalizazioaren aurkako jarrerak ezmozaltzat hartzen ditu gizon honek, Hirugarren Munduko herrialdeen aberasteko nahi eta helburuak zapuzten dituztela argudiatuz.

kapitalismoa goraipatzeko mota askotako laudorioak entzuteko parada izan dugu, “pentsakera bakarra”²¹ izendatua izan den ideologia neoliberalaren nolabaiteko indartzea eman delarik.

Bukatzeko, hausnarketa guzti hauetatik globalizazioa berez ez dela txarra atera nahi nuke ondorio gisara; oso egokia ez dena, aldiz, aukeratutako bidea da. Izan ere, mundu osoa erreferentzia modura hartzeak oso alde onak ere izan ditzake, harreman ekonomikoak irizpide bidezkoago eta zuzenagotan oinarrituta berreraikitzeak aukera teorikoa behintzat ematen duelako. Azken aldi honetan gero eta gehiago aipatzen ari den legez, urratu beharreko bidea herritartasun unibertsalaren kontzepturantz doana litzateke. Beste era batera esanda, helburua munduko biztanle guztien eskubideen onarpena eta betekizuna bermatzea izango litzateke.

Nazioarte mailan hainbat harreman ekonomiko zabaltzen doazen bitartean, oinarritzko beharren asetzea ziurtatuko lukeen mekanismorik ez dago. Ongizate Estatuaren garaian behar horiekiko ardura nabarmena bazen eta estatu-nazio bakoitzean eskubide hori bermatzeko asmoz gobernuak esku hartzen bazuen arlo ekonomikoan, gaur egun herrialde bakoitzaren barruan dinamika hori gainbehera doa, eta nazioartean beharrian horiek bermatuko dituen estatu baten itxura hartu dezakeen erakunderik ez da oraindik asmatu. Estatuaren gaineko zenbait erakundetan, Europar Batasunean adibidez, kohesio eta konpentsazio neurriak hartu badaitezke, zergatik ezin da filosofia bera erabili mundu mailan?

Garapen kontzeptuaren inguruko azken urteetako eztabaidetan agerian geratu den bezala, giza-garapenerako bidean herrialde bakoitzeko ekonomiari begira egon beharrean, gizabanakoa bera da erreferentzia nagusia. Ez dugu, hala ere, ahaztu behar globalizazioak, herrialde industrializatuen “garapen ereduaren” zabaltze eta orokortze dinamikatza hartuta, oso eragin larriak sor ditzakeela ingurugiroan, garapen sostengarriaren helburua zapuztuz, eta hurrengo belaunaldien bizi baldintzak larriki kaltetuz.

Harreman ekonomikoek nazioartera jotzen badute, erabaki-erakundeak ere sortu beharko dira maila horretan, baina ez orain indarrean dauden bezalakoak, baizik eta demokrazia eta justizia soziala ardatz moduan lituzketenak. Demokrazia eta gardentasunaren aldetik behar bezalako eraldaketak burutu eta gero, beraz, Nazio Batuen Erakundea²² munduko legebiltzarraren funtzioa osatzeko erronka aurrera eramanez dagoela izan liteke, hainbat esparrutan beharrezkotzat jotzen den nazioarteko araudi bat koordinatuz. Baina honez gain, arlo desberdinetan gizarte mugimenduek burutzen duten lana mota honetako egitasmo batean ezinbestekoa dela azpimarratu beharra dago. Mugimendu hauek herrialde bakoitzaren barruan burutzen duten sensibilizazio lanez gain, nazioarteko gailur eta bilkuretan egiten dituzten aldarrikapen eta presioak aipatzekoak dira ere.

Ez gara atzo goizean jaiotakoak eta badakigu bidea zailtasunez beteta dagoela. Edozein modutan ere, norantz joan behar garen, edo gutxienez zer norabide ez dugun hartu behar jakitea inoiz nahikoa ez bada ere, abiapuntu gisa bederen bada zerbait. Kapitalismoaren historiak sistema honi inongo kontrolik eta eskuhartzerik ezarri ezean, eta behin bere kasa utziz gero, ezegonkortasuna eta ekitaterik eza nagusi direla argi utzi du. Merkatuaren indarrek bultzatutako

²¹ Ignacio Ramoneten “Pensamiento único y los nuevos amos del mundo” izenburuko lanean 80eko hamarkadan hasita, AEBetako eta Britainia Handiko alderdi kontserbakorrek bultzatutako “iraultza” honen ezaugarri nagusiak azaltzen dira.

²² Beste zenbait adituen artean, Chakravathi Raghavan Nazio Batuen Erakundearen mota horretako eraldaketen aldekoa da, Nazioarteko Moneta Fondoa, Munduko Bankua, eta Munduko Merkataritza Erakundea lehenengo horren menpean erakunde tekniko gisara egon behar zirela proposatuz.

sistema ezin da izan gizateriaren gehiengoaren ongizatea (oinarrizko beharriaren asetzeta, gutxienez) bermatuko duen tresna.

Azken hamarkadetako esperientziak, batzuek uste ez bezala, kapitalismoaren aldeko laudorio eta aldarrikapen gehiegirako motiborik ez du ematen. Irtenbide alternatiboen sorrera gaintitu gabeko irakasgaien artean ditugu oraindik ere; horren inguruko ikerketa eta irudimena behar beharrezkoa da konponbideak proposatzerakoan, baina egitasmo horiek gauzatzeko orduan lehenengo bi hauek bezain garrantzitsua borondate politikoa da. Horrexegatik hain zuzen, jotzen da hain funtsezkotzat gizarte mugimenduen lana inguru aurrerakoietan, erabaki guneen gainean hauek izan dezaketen eragina garrantzi handikoa izan baitaiteke.

Bibliografia

- BAIROCH, P. and KOZUL-WRIGHT, R. (1996): *Globalization Myths: Some Historical Reflections on Integration, Industrialization and Growth in the World Economy*. UNCTAD Discussion Papers. Geneva.
- CASEN, B. (1997): *¡Para salvar la sociedad!*. Le Monde Diplomatique, nº 20, junio.
- CHAKRAVARTHI, R. (1997): *La ONU debe dirigir la política internacional*. Guía del Tercer Mundo. Iepala. Madrid.
- DIBAJA, Z. (1997): *Globalization: The Last Sky*. The European Journal of Development Research, volume 9, n 1. London.
- FMI (1997): *Informe anual 1997*. Washington.
- FERRER, A. (1966): *Historia de la globalización*. Fondo de Cultura Económica. Buenos Aires.
- GLYN, A. eta SUTCLIFFE, R. (1995): *El nuevo orden capitalista: ¿global pero sin lider?* Mientras tanto, nº 61. Fundación Giulia Adinolfi-Manuel Sacristán. Barcelona.
- HIRST, P. eta THOMPSON, G. (1996): *Globalization in Question*. Polity Press. Cambridge.
- HETTNE, B. (1997): *Development, Security and World Order: A Regionalistic Approach*. The European Journal of Development Research, volume 9, n 1. London.
- IMF (1992): *Measurement of International Capital Flows*. IMF. Washington.
- MADDISON, A. (1995): *La economía mundial 1820-1992*. OCDE. Paris.
- MARTIN, P. (1997): *Una obligación moral*. Le Monde Diplomatique, nº 20, junio.
- MARTINEZ PEINADO, J. y TALAVERA DÉNIZ, P. (1995): *El comercio Centro-Periferia*. Martínez Peinado, J. y Vidal Villa, J.M. Economía mundial. McGraw-Hill. Madrid.
- NAREDO, J.M. (1997): *Sobre el rumbo del mundo*. Le Monde Diplomatique, nº 20, junio.
- OECD (1992): *Trends in International Migration*. Annual Report 1992. Paris.
- OECD (1997): *Trends in International Migration*. Annual Report 1996. Paris.
- OMC (1995): *El comercio internacional. Tendencias y estadísticas*. Ginebra.
- OMC (1996): *Informe anual 1996*. Ginebra.
- OMC (1997): *Informe anual 1997*. Ginebra.
- O'NEIL, H. (1997): *Globalization, Competitiveness and Human Security: Challenges for Development Policy and Institutional Change*. The European Journal of Development Research, volume 9, No 1. London.
- PALOMARES, J.M.; ALMUIÑA, C.; etab (1981): *Historia del mundo contemporáneo*. Anaya. Madrid.
- PERRATON, J.; GOLDBLATT, D.; HELD, D. and MCGREW, A. (1997): *The Globalization of Economic Activity*. New Political Economy, Vol 2, No 2.
- PNUD (1997): *Informe sobre el desarrollo humano 1997*. New York.
- RAMONET, I. (1995): *Pensamiento único y los nuevos amos del mundo*. En: *Cómo nos venden la moto*. Icaria. Barcelona.
- REQUEJO, J. (1995): *Economía mundial. Un análisis entre dos siglos*. McGraw-Hill. Madrid.
- SÁNCHEZ TABARÉS, R. (1995a): *La regulación del sistema económico internacional*. Martínez Peinado, J. y Vidal Villa, J.M. Economía mundial. McGraw-Hill. Madrid.
- SÁNCHEZ TABARÉS, R. (1995b): *La mundialización capitalista desde el centro del sistema*. Martínez Peinado, J. y Vidal Villa, J.M. Economía mundial. McGraw-Hill. Madrid.
- SIDERI, S. (1996): *Globalization and Regional Integration*. Institute of Social Studies. Working Paper Series nº 235. The Hague.
- SUTCLIFFE, R. eta GLYN, A. (1999): *Still Underwhelmed Indicators of Globalization and their Misinterpretation*. Review of Radical Political Economics.
- UNFPA (1993): *The State of World Population*. United Nations. New York.
- UNRISD (1995): *Estados de desorden. Los efectos sociales de la globalización*. Naciones Unidas. Ginebra.

- UNCETA SATRUSTEGUI, K. (1996): *Globalización versus regionalización: una interpretación sobre los bloques económicos*. V Jornadas de Economía Crítica. Santiago de Compostela.
- UNCETA SATRUSTEGUI, K. (1998): *La globalización y los procesos de desarrollo: algunas relaciones básicas*. VI Jornadas de Economía Crítica. Málaga.
- UNCTAD (1996): *World Investment Report 1996*. Geneva.
- UNCTAD (1997a): *Globalization, Distribution and Growth*. Trade and Development Report, 1997. Geneva.
- UNCTAD (1997b): *Handbook of International Trade and Development Statistics 1995*. United Nations. Geneva.
- UNCTAD (1997d): *World and Investment Report 1997*. Geneva.
- VIDAL J.M. (1996): *Mundialización. Diez tesis y otros artículos*. Icaria. Barcelona.
- WILLIAMSON, J.G. (1997): *Globalization and Inequality, Past and Present*. Research Observer, Volume 12, Number 2. The World Bank. Washington.
- WOLF, M. (1996): *The Global Economy Myth*. Financial Times. February 13.
- WOODFIELD, A. (1996): *Repercusiones sociales de la globalización*. Programa de alivio de la pobreza. UNCTAD. Ginebra.
- ZABALO, P. eta ZURBANO, M. (1998): *Globalización, estado-nación y soberanía económica*. Fundación Manu Robles-Aranguiz. Bilbo.
- ZEVIN, R. (1992): *Are World Financial Markets More Open? If So, Why and With What Effects?* Banuri, T; Schor, J (eds). Financial Openness. Oxford University Press.